

بئشين جي ايل
11 - جي سايبى
1395 با هار

اولدوز

علی پرمهر ايله سؤيله شى

گولوش لريين يادا دوشدو كجه آغلارام
سن سيز
آچيپ عومور كيتاين هى واراقلارام
سن سيز
سشين گولوم خبرين يوخدو قارا
ساحلاريني
باتيپ خياللارا هرآن داراغلارام سن سيز

دانشگاه شهید مدنی آذربایجان

بئشین جی ایل
۱۱-جی سایی
۱۳۹۵ / باهار

ایمیاز بیه سی (صاحب امتیاز)
شهریار مدنیت او جاغی (کانون شعر و ادب)
سور و ملو مودور (مدیر مسئول)

سالار بهنام پیرعلیلو
 باش یازار (سردییر)
 سئودا میرزا زاده اصل
 بو سایینین امکان‌شماری (همکاران)
 سونیا خدادادی ،
 رقیه عالی ،
 وحید سلیمان زاده
 هادی عبدی ،
 علی محمد حسین پور
 تشكکور اوولور (با تشکر از)
 علی اختبای ، علی‌ضا سربازی ،

لطفا نظرات، انتقادات و پیشنهادات خودتان را با ما در میان بگذارید. همچنین اولدوز آماده دریافت مطالع شما برای چاپ در شماره های بعدی می باشد.

ulduz.azu@gmail.com

استفاده از مطالبات ذکر منع بلامانع است.

اب حبندە كىلە

- باش سوز / ٣
آلمـا ؛ مـيتولـوـزـيـك بـير عـونـصـور اـولـارـاق / ٤
بو دـؤـنـه «أـورـ» وـمـوزـدـن باـشـلاـسـاق نـئـجـهـ؟ / ٦
ديـرهـنيـشـ اـدبـياتـ (ـادـبـياتـ مقـاـومـتـ) / ٨
رو در رو / ١٠
آذـربـايـجانـ مـبارـزـه شـعـرـينـه اوـتـرـگـي بـير باـخـيشـ / ١٢
پـيسـ اوـشـاقـ / ٢٠
گـزارـشـ / ٢١
شعـرـلـ / ٢٢
علـى پـرمـهرـ اـيلـه سـؤـيلـه شـىـ / ٢٥
نـاغـاجـ / ٢٧
رقـصـ چـيـستـ؟ / ٢٨
بـئـيـوـكـ آـغاـ / ٣٠
آذـربـايـجانـ ، مـوسـيـقـى وـ حـاكـمـيـتـ فـرـهـنـگـىـ / ٣٢

بالش سئۇز

بؤيوك فرانسه اينقىلاپىندا، اينقىلاپى جرگەنин
اوندرلەيندن بىرى اوز بويوروغۇ آلتىندا اولان عسگەرلىن
دېرىھنىش گوجلەينى آرتىرىپ قوروماق تمل لەينى
گوجلندىرمك اوچون ياردىمچى اىستەيىب. يازىنин
سونوندا بو سۆزو آرتىرىپ: بو اىستەيىن يئرىنە يېتىرىلمە يى
اولومسوزدورسا، منه مارسىز شعرىنдин بىر اوز گۈندەرلەن.
بو يازىدان ادبىاتىن اۋزلىكىلە دېرىھنىش ادبىاتىندا اولان
گوجو آنلاماق اولار. هر بىر اولوسون اۇزونه اوغۇن بىر
دېرىھنىش ادبىاتى وار. اولوزون بو سايىسىندا چالىشمىشىق
آذربايجانىن دېرىھنىش ادبىاتى ايلە سىزى تانىش ئەلەيك.
آذربايغانىن اصىل موسىقىسى، عاشقى و موغام موسىقىسى
اولاراق، يىنىلىكىدە آذربايجان دا پاپ موسىقىسى اۇزونە بىر
اۋزلى يئر آچىپ گنجلەرى اۇزونە سارى چىكمىكە دىرى. بو قۇنودا
ماھنى اوخويان لاردان بىرى على پرمەردەير كى بو سايى دا
اونونلا سۈيىلەشى آپارميسىقى. او مودو مووز وار بو ماھنى لارى
دىنلەمك ايلە گنجلەيمىز اوز موسىقى مىزىلە داها آرتىق
تانىش اولالار.

سالار بەنام پىر عىليلو

آلما؛ میتولوژیک بیر عونصور اولادق

و یئنی دن آغاج و مئیوه يه چئوریلمه سیندن اۆز وجودونا گۆره باخیشى يارانير. اينسان نسلینین داومى نى دا اولوم(بانماق) عرفه سیندە، توخومونو يئرە تۆكوب(آنابىن) و او تۆخومون گولو بىر اينسانا چئورىلىرى.^۳ آلما ايسە توركىلار آراسىندا ان گئنىش طرزىنده موجود اولدوغونا گۆره و بىر مەم دۇنمدە يەنكى و كىچىنەجك وسىلهسى اولماسىنا گۆره، تورك میتولوژىسىنده مەم بىر عونصور اولادق فرقىلى- فرقىلى داستان لاردا، افسانەلرده، قىصەلرده، اسطورەلرده و شەعىيرلرده، يوكىك بىر اعتبار ايلە گۈرسىنەدە دىرى.

آلما؛ تورك و آلتاي ايانجىندا و میتولوژىسىنده قوتلو(مبارك) بىر مئیوه دىرى. مئیوهلىرىن آناسى و آتاسى اولادق قبولاڭىلىرى. كىشى و آروادىن بىر- بىرینە دويۇرغۇ سئكسوال سۋوگىنин سمبولودور.^۴

شهرىار:

حيدر بابا كندىن توپۇن توناندا

قىز-گلىن لر حنا پىلته ساتاندا

بگ گلىنە دامدان آلما آتاندا

منىمەدە او قىزلارىندا گۆزۈم وار

عاشىق لارىن سازلارىندا سۆزۈم وار

آغ ساققال قوجانىن اليىندا آلدېغى آلمانىن، قابىغىنى يئىن سون سوز خانىم اىكىز دوغورۇر.⁵

اون سۆز(مقدمە): Mith (اسطورە)، دىكىشىئىرى لردى سۆز، نقل، قصە و ... معناسىندا اولان، يونانجا بىر كىلمە دىرى. اسطورە، ياشام، دونيا، طبىعى حادىشە لر، تاترى لار، افسانەلار، قەھمانلار و روح لارين گۆره ان قدىم باخىش و دوشۇنچەلرinden عىبارت دىرى.

میتولوژى حوزەسىنین محقق لرى ھەمەشە بئلە بىر نتىجە يە چاتىرلاركى: بوتون مىلتلىرىن ادىي بازانشىلارى میتولوژى ايلە باشلاڭىر. اينسان، اسطورەنى او زامان لار كى هەلە طبىعتىدىن آيرىلمايىب، اۆزونو طبىعتىن بىر بېلۈمو اولادق قبولاڭىر؛ اونو تائىمىقاچ اوچۇن، يارادىب دىرى. اينسان بشرىن بىرىنچى اجتماعلار دۇنمىنەدە، اشىالارا و هىندورىنەدە اولان حادىشەلرە، بىر خوصوصىيات قايىل اولوبلاز كى دوزۇنده اونون و باشقالارنىن ايجىتماعى رابطەلەرى دىرى. اينسانىن ياشام مەھىتىنەدە اولان، آنجاق بىر جانلى موجود اولادق دوشۇنلۇموردو دايجا شعورلو و بىر-بىرلىرى ايلە فامىل اولادق سانلىرىدى لار. بىرىنچى اينسان لار، سىيرلارين و طبىعتىن دوزگون دركىنەن عاجىز اولماق لارينا گۆره داستان لارى و دولاشق ناغىل لارى سادەلىكىلە جاھىل جە شكلىنە يارادىب لار، طبىعت بۇ دونيا گۇرۇشوندە، خىيرلى بىتىگى لر و حيوان لارдан تشکىل اولوب. اينسان بۇ دۇنمدە طبىعتە باخىب و اونون اساسىندا اۆز موقعيتىن تعرىفلايدىب. اينسان پايزىدا يارپاق و توخوم لارين يئرە توشىمە سىنەن

قىزىل الما

اولما فاتىحلى آماج حالىنا گىتىرن بىر سىمبولدور.^٩

قىزىل(آلتون: قىرمىزى) و سارى بويالارى، گونون بوياسىنى گۇرسىتمەدە دىر. گون ان قدىم دۇئەنلەدە دونيا خالق آراسىندا، طبىعته تاثير بوراخىدىغى و ايشيق و نعمتىن قىياناغى اولاراق، قوتىسال(مقدس) تانىلىميش دىر. ھابئلە توركىل آراسىندا ان اعتبارلى بىر طبىعت عنصورو تانىلىرىدى. حاكمىتى وئرن و دونيا يا حوكوم سورن بىر عنصور اولموش دور. گونو قدىم دن ابديت نىشانسى بىلەمەلرینە گۇرە قىرمىزى و يا سارى رنگى ابديت و حاكمىت رنگى بىلېرىدى لر. خاقانلار، حاكمىتلىرىنин ابدى اولماسىنى گۇستىرمە يە گون رنگىنى ئۆزلىرىنە سەچىرمىش لر. دده قورقۇد كىتابىنinin داستانلاريندا، خاقانلار آنجاق اردىلى بويوک بىر نىليل لره آلتون باي ائولرى وئرىرلر. بو بويا گون نىشانەسى اولاراق موتلولوق(سعادت) نىشانەسى ده سايلىر. بوندان آسيلى دىر كى تازا ائولەنن لرە، موتلولوق آماجي ايله قىرمىزى بويالى پالتارلار حاضىرلا يېرلار.^{١٠}

او تورموشدووم سكى ده اوچ قىزىل آلما گىلدى

قىزىل آلما، توركىل آراسىندا جهان حاكمىتىن سىمبولدور. بعضا توركلىرين ياشادىقىلارى يېرە گئورە، داها غربىدە تشكىل تاپمىسى گركن بىر يېر و بعضا ده بىر ئۆلکەنinin مهم بىر تىكىنەتىسى اوزرىيندە پارىلدايان قىزىلدا دوزلىميش بىر توب دور، بو توب ظفرىن ايشارەتى، حاكمىتىن يَا فتح اندىلمك اوزە سئچىلىميش يېرىن سىمبو اولاراق قىبولانمىش دىر.^٦

عاشيق قوربانى:

سرأسكى يىتىلىميش يولدا گلمەدە

اسكى نىشانىميز قىزىل آلمادا

مرادى شىروان-ى شاهى آلمادا

او آشىلماز داغلار، بىتلەر بىزىم دىر

عاشيق صفى:

شاه نىت ائىلدى قىزىل آلمايا

يانى-سيرا نىچە خانلار يېرىسىن

چكىسىن دوشمانلارا آيرى قىلىنجى

سو يېرىنە قىزىل قانلار يېرىسىن^٧

بعضا فتح اندىلمەسى گركن ايللىرى اىفادە

ائىدە، چوخلۇ دفعەلەردىن بوقۇن توركلىرين، تك

بايراق آلتىندا توپلاندىغى دئولتىن سىمبولدور.^٨

قىزىل آلما موتىيى، توركىلە چوخ قدىم اينانچلارا و تۈرەيدە دايىنېر؛ ائرنك اولاراق، ائرگەنە گون داستانىندا قىزىل آلما، ائرگەنە گوندىن چىخما و قدىم يوردا يئىنيدن صاحب

يازان: حسن نورى

بو دئنه «اؤز» و موزدن باشلاساق نعجه؟

سۆزجوکلر اسفنج کیمی دیرلر. قوندوقلارى يېردىن نىسلرى اۋازلىينە چىكىرلە. اونلارى گۈن اۇنونه سرسىن، اوlobe قالان شەھىلى دە چىكىلىپ، يىئل كىمىي ھاوادا اوچا بىللەر بىلە. هەر سۆزجوگون بىر تارىخى واردىر. هارادا اخنازلايىب آرىقلار، هارادا آتلاملارىن چوخلۇغۇندان پارچالانار، هارادا ايسە دوغۇر دوزگۇن يېرىنە دوشىر. سۆزجوکلر يالنىز دېيىللىر. اونلار سۆيلەم سىستېملىرىنىن اوېلدەرى و وطنداش لارى دىر. كىميسى اوچونجو اۇلكلەرىن وطنداشى اولار، كىميسى گلىشىميش اۇلكلەرىن. بو گىريش پاراقرافلار اوزاماسىن دئىه سۆزو بىر يېردىن باشلامالىيام: دېرىنېش و مقاومت كىمىي سۆزجوکلەرىن بىر ادبىاتا گىرمەسى او ادبىاتدا بىر شئىي دەيىشىدەرى بىلەمز. كىميسى، "منىم دىلىم اۇلن دئىيىل"سى، كىميسى كورا غلۇنون بىغ لارينا يازىلان صفحەلر جە مەدىھىنى گەتىرىپ مقاومت ادبىاتى آدىينا "دىس"ە قويار. تىقىدچى يە دە سانقىن دئىھەر. يانى اونون ساتقىنى دا دېرىنېشى كىمىي بىر شئى دىر. بىر ايتى او جو وار، يايما قويوب اىستەدىگى يىرە آثار.

*

دېرىنېش ادبىاتى آدلى بىر تئرمىنин بىزىم اىچىميمىزە هارادان گىلدى بىنى بىلمىرم. آنچاق فلسطين ادبىاتىنىن حضورو چوخ قابارىق دىر. فلسطين دە ايسە محمود درويسىن. محمود درويسى سىمگە كىمىي گۈرنەر، ادوارد سعيد كىمىي بىر دئۇي دە اونون آرخاسىندا گۈرە بىللەر مى؟ گۈرۈرسۇنۇز "دېرىنېش" كلمەسىنین آرخاسىندا ادوارد سعيد ايلە محمود درويسىن حضورونو سئىزىنە، بو كلمە نە قدر فرقلى اولا بىلىر؟! چون كى كلمەلر اسفنج كىمى دېرىل، قازانلارار. اولدوقلارى محىطىدىن گوج

*

دېرىنېش دئىننە بلکە هەر شئى دەن چوخ، اۋەتكى، باشقاسى و دوشمان كىمىي كلمەلر گۈز اۇنونه گلىر. بو دا چوخ يارارلى بىر شئى دىر دئمك! بىرىنچىسى: بونون آرخاسىندا بىر سىرا

"اۋازىندىن موغايات اول! " دئىدين؛

- سوزولدو پنجرەمدەن

ياغىشلى گۈنلىرىن سوسقۇنلۇغۇ؛

- سرىيىلدى سىنەمە

فاطما ننھىن تۇخودۇغۇ؛

پنجرەم آيازلىغا قووشىدۇ؛

كۈورك باختىما بىنۋوشە دوشىدۇ؛

"اۋازىندىن موغايات اول! " دئىدين؛

اوچوش جىزگى لىرىنى او خىشادى دؤйونتولرىم،

دان يئىنин ياناق لارىنى اۋپۇ سەحرىم؛

- دورنالارين اوچوشونا سېدىم

"قىزىل آلما" تو خومۇ

عطرينه بويادىم وارىمى، يو خومۇ

- ايندى

- دۈرەد اللى قوروپورام

بىنده دوشىن بىنۋوشەنى

و اۋزوم اولان سنى....

سۆز: ائلدار موغانلى

کولو کیمی او زومه و افزومه دوغرو سوپر و شه بیلرسن.
گرچک دیره‌نیش بو اینام و بو حرکت دیر. اوندان
سورا کائنات سنین آرخانجا دوشچکدیر.

ادونیس دئمیشیدی:

من اؤز اوزلوجومه دوغرو گندیرم
گندیرم اولدوزلار آرخامجا گلیر
بورادا ایسه سنین یانیندا و قارشیندا دوران لار او منفور
اشیک دوشمان لار و ایچ خائین لر دئیل. بلکه لویناسین
دئدیگی او "باشقاسی" دیر. سن یاشاماگا اونا موطلق
احتیاجین واردیر. آنجاق بو دئونه احتیاجینین جینسی
فرقلی دیر.

بودوموزدا منیمسه‌نمیش فلسفی تئوری لر وار. یانی
بونلار اولار کن کیمسه‌نین دئمه‌یه سؤزو اولا بیلمه‌یه جک.
ایکینجی سی ایسه او اؤته‌کی وارسا، سن سسینی ائله

بوکلسده بیلرسن او قورخا. اما آماج اصلینده اونون
قورخماسی دئیل کی، بلکه ده دالدادا اونا یالواربرسان
من اؤلوم سایین دوشمان و عزیز اؤته‌کی حضرتلری!
سیزین همیشه تشریفیز اولسون بوراد، من گوندہ بیر
ایکی يول اوستونوزه باغیریم، دالدا چیخیشا ریق با چای
پولونوز منیم بو کور گوژلریم اوسته. چون کی او اؤته‌کی
سنہ سؤز قونوسو دئیل، اؤز یانیندا دوران لارین سسینی
با تیرماق اوچون، مئیدان او خوماغا، با غیرماگا احتیاجین
واردیر. باشقاسی قارشیدا اولماینجا هر گون با غیرماگا
ندن تاپماق او لار می؟ او اولماس، سن با غیرماسان، بو

اینانیرام کی بعض او باشقاسی، «باشقاسی راچ» دیر.
هر شئین دنگه‌سین پوزماگا آند ایچیب دیر. آما یئنه
دوژوملو اولمالی بیق. چون کی او باشقاسینی آنجاق
پرنسیپلی بیر شکلیده، پئینده اوتورتماق ال وئریشلی
اولا بیلر. اما جیزیغین بو تاییندا با غیرماگا آلیشان
بوغازلازی، با غیریش اؤنجه‌سینه قایتارماق نئجه نسیلين
رؤیا گوزگوسونو سیندیرا بیله جک قدر زامن و گوج آپارار.

*

یازان: سید حیدر بیات

«بونلا بئله
بیزیم او زوم کول لاری قارانلیقدا بیله
او زومه دوغرو آخرلار»
(حسین منزوی)

اؤته‌کی هر بئرده واردیر. اونو قالدیرسان،
یاشاماگا باشقابیریسینی یاراتمالیسان. بو
طبعیتین قانوندور آرتیق. اونسوز یاشاماق
اولماز. دیالکتیک قورولماز، نه دیلده نه حیاتدا.

اما او سنی اثباتلایا بیلن قدر گوجلو دئیل. سن اؤنجه
اؤزونو اثباتلاما لیسان. بو اؤون گرکدیگی تورپاچ،
گونش، هوا، سو بونلاری اونا یئتیرمه‌لیسн. سونرا
اؤزونه آد قوبیوب اؤزونه اینانمالیسان. او زامن بیر مؤ

دیره‌نیش ادبیات (ادبیات مقاومت)

قووالارکن منی هر گون محتن
قاپیمی دؤیمه‌ددیر هر گنجه غم
هامی آزاده ائلین شاعیری وار
من اسیر ائل‌لرین آه شاعیری یم
زامان دولاییندا ایسه وطن ایچینده بعضاً
ستارخانی مشروطه ده قوتلاییر، خیابانی نی آرك
ده آختاریر و محمد أمین رسول‌زاده‌نی سورگونده،
سیاوشین زمانه‌سینده، وطن حسرتینده آغلاییر.

دیره‌نیش ادبیاتینین قونولارینا باخاندا گفوروک بو ادبی
وولکان بعضاً میکاییل مشقق دیلیندن روس امپریاسینین
سیخینتی لارینا قارشی پوسگورور، روس‌لرین
آذربایجان میللتینه قارشی آسمیلاسیون و قادالارینی
قیناییر. میکاییل مشفقین آذربایجان "تار" ینین
یاساقلانتماسینا قارشی یازدیغی شعر یادلاردان چیخمیر:

او خو تار، او خو تار

سیسیندن آن لطیف شعرلر دینله ییم،

او خو تار، او خو تار

نغمه‌نی سو کیمی آییشان روحوما چیله ییم،

او خو تار، او خو تار

سنی کیم اوندار؟

ای

گئنیش کوتله‌نین آجیسی شربتی

آلولو صنعتی

بونا گوره ده او جاوانلیق دئورونده اوز میللتی‌نین
دیره‌نیش یولوندا روس‌لار آليله گوله‌لئنیر و حیاتینی
دیشیشیر. اونلا بېرلیکده باشقا شاعرلرده او جمله‌دن
حسین جاوید، احمد جاود، سلیمان رستم،
صمد وورغون، ممد آراز کیمی شاعرلر آذربایجان
میللتینین دیره‌نیش یولوندا بو نوع ادبیاتا اوز توتبلار.

آرازین بو تاییندا ایسه بولکان سهندین (بولوت قاراچورلو)
روح ایله پهلوی لر دئورونون فاشیست‌لرینه قارشی

زمانه‌سینین سیخینتی لاری ایچینده یارانان بو ادبی نوع، دیره‌نیش ادبیاتی (ادبیات مقاومتی) آدلانیر. بو سیخینتی لار اولا بیلر اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و اخلاقی قونولاردا (موضوع لاردا) اولسون آمما بیلر وولکان کیمی بیردن پوسگورور و ایچینده اولان بو سیخینتی لاری بعضاً ائپیک (حمسی) شکیلدە، بعضاً میللی شکیلدە، بعضاً ده ساتیرا (طنز)، یومور، هجو و یا اعتراض شکلینده اوزه چیخاریر و اونو سیخیشیدیران و میللت حاقلارینی تاپدالايان عاملیین اوزونو جیرمالاپیر، اونا قارشی مظلوم‌لاری اویانیشا چاغیریر و اوزونو موباریزه مئیدانیندا حیس اندرکن ظولم و ایستیدادا مئیدان اوخويور.

تاریخی و میللی سیمگەلردن (نماد) دولو اولان بو ادبی نوع هاچان و هاردا یارانماسینا باخیماراق ازلدن گلن بیلر سس کیمی ابده دوغرو گندير، اوز بدیھی اوژللىکلری ايله خالق‌لار آراسیندا قابیغىنى دیشىسە ده، روحونو قورۇيوب خالق شاعیرلارىلە ایتىلدىر. اونا گۈرە گئەن گئەن، اینسان لاردا ایرەللىھىش اولوقجا بو ادبیاتدا كسکىن اولور. دیره‌نیش ادبیاتینین اوژللىکلرینه نظر سالاندا، گئروروك او بېرسام کیمی میللتین آجى‌لارینى، عدالت سىزلىپى، باسىقىن لاری تصویره چكىر و اونلارا يول گؤسترىمك اىستەپىر. اونا گۈرە اینسانلىق، خالق و وطن شاعيرلرى اونو ياشاتىغا چالىشىسادا بو ادبیات هميشە حاكمىتى ده اولان ئاظالىم رايلە اوندولماغا و ادبیات قونولاريندان سىلىنەمە يە تەھىيد اولۇنوب. بو ادبیات نوعو دونيانيين هر بېر يېرىنندە زامان زامان قونولارينى دېشىپ و هر بېر دە بېرجوره اوزه چىخىر. بعضاً آمریکانين قارالارینين دیلینندە دیره‌نیز، بعضاً ده آفرىقادا آپارتايىد رېزمىنە قارشى چىخىر. بعضاً آوروپادا ويكتور هوگونون دیلیندن دانىشىر. بعضاً ده ياخىن شرقده ابدى مسلمان يوردلارى اولان فلسطينىدە جبرا ابراهيم جبرا دیلیندن ھايقىرير. بعضاً ده لاب ياخىندا، داغلىق قاراباق دا خوجالىدان گلن آغى لارى قلمه چكىر. بعضاً ده تۆز باسان تېرىز كوچەلریندە حبىب ساهىر دیلیندن دئير:

ادبیاتینین زیروهوسی قاراباغلا ایلگیلی دیر. قاراباغا
یازیلان شعرلر، نثرلر و باشقا یازیلار دیره‌نیش ادبیاتینین
زیروهوسینده دایانیر. چونکو یالنیز قاراباغ ادبیاتیندا
وطن ساواشلاری جانلائیر و هر بیر وطن اوغلونون
روحونو سارسیدیر و میلت آیچیندە اوینیش یارادیر:

آمان آشیق آستا دانیش بیلن وار

خوجالیدان، جبراپیلدان گلن وار

بوردا اوغلو بوردا قیزی اولن وار

غم پرده‌سین غم اوستونه سال آشیق

بو گون منه بیر کرمی چال آشیق

گؤزلر باخا باخا قلبیم اولدو قان

اسیراولدو ارمونیه مسلمان

داغیلدى خوجالى، یاندى زنگیلان

دونیانین آغزیندا سوسدو دیل آشیق

بو گون منه بیر کرمی چال آشیق

ستار گل محمدی

یازان و توپلایان: علی محمدزاده

پوسگورور و اوز نفرتینی آلوو کیمی اونلارین اوzone چیرپیر:

طالئعیمه سن باخ، دوشونجه‌لریم یاساق،

دویغولاریم یاساق

گئچمیشیمدن سوز آچماغیم یاساق

آتا بامین آدین چکمه‌ییم یاساق

بیلیرسن؟

آنادان دوغولاندان بئله

اوزوم بیلمه‌یه، بیلمه‌یه

دیل آچیب دانیشدیغیم - دیلده

دانیشماغیم یاساق ایمیش، یاساق

(یاساق: قاداغان)

حتى سهند بونا راضى اولمايیب باشقا شاعرلرى او

جملەدن شهریار کیمی بئپیوك وولکانى يئریندن

اوینادیر. بونو سهندىن شهریارا يازدیغى شعر

مكتوبوندا گۈرمك اولار، بو شعرین بير نئچە پارچاسى:

اوزگە چیراغينا ياغ اولماق بسىدیر

دوغما ائل لریمیز قارانلىقدادیر

يانىب، ياندیرماياق يادين اوچاغنىن

أۋىمیز سوپوقدور، قىشىدير، شاختadir

دئمیرم، يانماياق آلولانماياق

يانماسيين، نئيلەسين يازىق پروانە؟

يانماياق وفاسىز يارىن اودونا

ياناق ئىليمىزە، ياناق وطنە!

بورج آلتىندا ياشاماقي ياماندير، قارداش

بورجلويوق، بورجلويوق ھم من، ھم دە سن

گۈر نه روزىگاردا، گۈر نه گوندەدیر

شهرىيار بىلەين بو ائل، بو وطن!

بئله کى بو شهرىياردا بئپیوك بير اوینىش يارادىر و اونون

ديره‌نیش ادبیاتیندا "سهندىه" شعرىنین يارانماسيينا

سبب اولور. اونلاردان باشقا، آيرى شاعرلر و يازىچىلاردا

او جملەدن تىرى رفت، حبيب ساهر، اوختايى، ذهتابى

و باشقىلارى دا بو سيرادادىر. نش يازى لارىندا دا صمد

بهرنگىنин بالاجا قارا باليق كتابى، ديره‌نیش ادبیاتى

اوچون تايسيز بير اورنکدابىر. بو گونکو وولكان لار هوشىنگ

جعفرى، عباس بارز، سعيد مغانلى، سيد حيدر بيات،

سحر خانىم، نگار خياوى و باشقا شاعرلر و يازىچىلاردىر.

سونوندا بونو دئمك گركلى ديركى آذربايجاندا ديره‌نیش

رو در رو

رنگ آفتاب را نمی دید و در مردمک چشمانش اثری از عاطفه دیده نمی شد سیده، همه گرفتاری ها را تحمل می کرد و به همین راضی بود که شوهرش شب ها به خانه بیاید و پچه را بغل کند و جز همین ساعات که حضور شوهرش را احساس میکرد بقیه عمر را به حساب نمی آورد و از خدا تنها یک چیز می خواست زمستان زودتر بگذرد و به جای دیگری بروند میرزا غریب رئیس شورای دهکده گاه و بیگانه به آن ها سر میزد و سیده خطر را از جانب او احساس می کدو هر لحظه انتظار داشت میرزا غریب سر راه او بند شود و از او بپرسد اسماعیل کجاست؟ سیده به سختی ایام می گذراند و هر گونه رنجی را به جان می خرید تا اسماعیل بی غذا و بی پرستار نمانداما در این اواخر مسئله ای او را نگران کرده بود شوهرش هر چه میخورد سیر نمیشد و به صورت یک مرد وحشی در می آمد و از دنیا بیزار بود و شوهرش چقدر با تابستان گذشته فرق داشت زمستان مه الود و غم انگیزی نزدیک میشد و از پایان جنگ خبری نبود یک روز صبح سیده برای آب آوردن به رود خانه می رفت که صدای گریه و زاری از خانه همسایه شنید و به سوی خانه ی آنها رفت. چه اتفاقی افتاده بود؟ سیده نگران شد به طرف خانه ی آنها دوید وقتی به آنجا رسید دهانش از تعجب باز ماند در حیاط و اطراف خانه عده زیادی جمع شده بودند و هر کدام چیزی میگفتند گاو همسایه را دزدیده بودند تنها امید بچه هایش برای سیر کردن شکمتشان بود که زمان زانیش بود سیده نمی توانست آن حادثه را باور کند کدام آدم بی مروت و بی رحمی گاو را دزدیده است. بیارا نداشت یک قدم جلو بگذارد و نمی توانست نگاهش را از سه پسر خردسال همسایه بردارد همه به جستجوی گاو رفتند هر کس به سمتی می رفت سیده هم به راه افتاد و از این دره به آن دره می رفت و آرزو می کرد تا زودتر ماده گاو را پیدا کند تا هم همسایه ها بی شیر نماند و هم پناهگاه اسماعیل کشف نشود. عصر بود که سیده خسته و درمانده به دهکده باز آمد و به زحمت قدم از قدم بر

شب از نیمه گذشته بود و خواب به چشم سیده نمی آمد، مگر می توانست در چنین روزگاری خواب آرام داشته باشد؟ در این روزها از چپ و راست کلماتی نظیر «فاسیست» و «تژاد ژرمن» به گوش او می خورد که بیش از این سابقه نداشت. کمتر هفته‌ای بود که چند نفر از افراد روستاهای منطقه را به جبهه نفرستند. سیده از تابستان گذشته عروس این خانواده شده بود ولی خانه شان هنوز نیمه تمام بود و دیوارها کاه گلی. تازه عروس و داماد، دست به کار شدند تا دیوار ها را گچ بمالند، با آنکه زحمت زیادی داشت چقدر خوشحال بودند ولی افسوس که آن روزها برگشتنی نبود.

تازه سفید کردن و رنگ زدن در و دیوارها تمام شده بود که جنگ آغاز شد و دولت مشغول بسیج کردن افراد و اعزام نیرو به جبهه های جنگ شد. سیده هرگز روز اعزام شوهرش اسماعیل را فراموش نمی کرد جدائی از شوهرش قلب او را آتش زد. ناشیانه دست های شوهرش را در دست می فشرد و سرش را زیر انداخته بود که کسی چشم های اشک آلودارانبیندو به این ترتیب از یکدیگر جدا شدند. شمع روشن نرم به انتهای می رسید. سیده در کنار طفلش دراز کشیده بود و در همال حال خیالش به نقطه های دور سفر کرده بود. ناگهان از بیرون صدای شنید. نفس را در سینه حبس کرد. صدا دوباره تکرار شد. از جا برخاست و به کنار پنجره رفت و به بیرون نگاه کرد و ناگهان به خود لرزید صدا زد: کی اونجاست؟ صدای مردانه ای، بی صبرانه گفت: منم اسماعیل. باور نمی کرد. فکر کرد خیالاتی شده است در را باز کردو باهیجان فریاد زد تویی؟ طاقت نیاورد و زد زیرگریه.

خوبشختی دور از انتظاری به سراغش آمده بود از آن شب، سیده، هر روز به نقطه ای دور می رفت تا برای پختن غذا هیضم تهیه کند و دور از چشم دیگران سری به غار بزند که پناهگاه اسماعیل بود و هر لحظه بیم آن می رفت که از رازش سر در بیاورند. اسماعیل به کلی عوض شده بود ساعت ها در غار می ماند و

را صدا میزدند اعتنایی نداشت سرش را بالا گرفته بود و بچه را در بغل می فشد و به حقانیت منظورش معتقد بود و بی ترس از مرگ پیش می رفت . اسماعیل از پشت نیزار بیرون آمد خشم نفسش را بریده بودو آماده تیراندازی بود . فاصله آنقدر کم شد که آن دو رو در روی یکدیگر قرار گرفتند . اسماعیل به سیده چشم دوخت و او را نشاخت این زن با زنی که همیشه دیده بود خیلی فرق داشت . زنی با موهای خاکستری ! ... اسماعیل در این رو در رؤی خود را در مقابل زن خاکستری می بسیار ناچیز می دید . سیده در این لحظات چنان نیرومند در چشم های شوهرش نگاه میکرد که در این رودرоеی یارای تهاجم نداشت . اسماعیل به خود لرزید و تفکش را به زمین انداخت و به طرف سربازانی که می دویدند نگاهی انداخت و تسلیم شد .

قایناق : پرنده مهاجر ، چنگیز آیتماتف

خلاصه : سمیه میرزا پور

میداشت از بالای دیوار به خانه ی آها نظر انداخت در های گاو دانی همچنان باز مانده بود ساعت ها گذشته بود که ناگهان صدائی او را از خواب بیدار کرد کسی با مشت به شیشه پنجه می کوبید در جای خود نیم خیز شد و نگاه کرد کسی جز اسماعیل نبود . شوهرش را داخل خانه هل داد و را بست ناگهان متوجه شد کیسه ای از دوش به زمین انداخت سیده خم شد و کیسه را لمس کرد و دستش را با وحشت از کیسه بیرون کشید نزدیک بود نفسش بند بیاید . سیده مثل سنگ بی حرکت مانده بود گیج و منگ بود روی زمین نشست دو دستش را به زمین تکیه داد تا نیفتند در این لحظه تنها آرزویش آن بود که از خانه بیرون بدو و فریاد بزند و آنقدر از آن سرزمین دور شود که دیگر چشمش به همچو مردی نیفتند . وقتی آفتاب بر آمد سیده دیگر آن زن شب گذشته نبود موهای زن جوان ناگهان خاکستری شده بود سیده از جا بلند شد و اسباب و اثاثش را جمع کرد بچه را در پارچه ای محکم پیچید و با طناب کمر آن را بست سیده در نیمه راه بسیار باریکی که زیر بوته های گل طاووس پنهان شده بود پیش می رفت و میرزا غریب سوار بر اسب و دو سرباز تفنگ به دست همراه او در حرکت بودند . سیده خیال داشت بعد از رسیدن به منظور خود نزد چوبان های گردنه کوچک بود و دیگر به این حدود باز نگردد . وقتی به آب راهی رسیدن که درختان بید سراسر را گرفته بود سیده جلوتر از دیگران حرکت میکرد و با انگشت گوشه ای را نشان میداد . آنجاست پشت آن نیزار . میرزا غریب و دو سرباز با احتیاط به طرف نیزار پیش رفتد که ناگهان فریادی از آنسوی نیزار اورا در جای خود میخ کوب کرد آهای میرزا غریب ... با کشنن تو وضع من از این بدتر نمیشود . از جلوی چشم دور شو . میرزا اعتنایی نکرد و جلو رفت و فریاد کشید دست هارا ببر بالا و ببا جلو سفیر تیری در فضای دره پیچید و بر روی یکدیگر آتش گشودند ناگهان یکی از سربازان متوجه سیده شد که به طرف نیزار می رفت . سیده پسرش را در بغل گرفته بود و از میان نیزار به طرف مخفی گاه شوهرش می رفت با قدم های آرام و استوار پیش می رفت و از هیچ چیز وحشت نداشت . نیروی عجیبی در خود حس میکرد می دانست که چه میخواهد و چه منظوری دارد . گام به گام به شوهرش نزدیک تر میشد به فریاد سربازان که او

آذربایجانین مبارزه شعرینه اؤترگی بیر باخیش (۱۳۰۴ اینجی ایله قدھر)

پاشا حاقیندا یازیلان بیر مقاله‌نین اته‌بیندە کی معروف شعر (زینب پاشا الده زوپا اوز قویدو بازار اوستونه) ده درج اولموشدور. بو شاعرین تخلصی (باجادان باخان) قئید اولموشدور. بیلیریک کی، او دؤورون شاعیرلریندن رحمتلى تبریزلى «علی فطرت» همین امضا ایله یازاردى. امما، نه ایسه همین شعرده ائله او تخلص له درج اولموشدور. اگر بومسئله‌نین سهھوی اولماسا، میرزه فرخ آذربایجانین میللى حؤکومتینین عرفه‌سینه قدهر ساع اولان بیر شاعیرلردن ایدى. باجادان باخانین بو شعرلریندن ده اۇرنکلر وئریلمیشdir. بئله‌لیکله گۈرۈرۈك، همین جريان سبب اولور بير سیرا شعرلر قوشولسوون. یونارلرین بیر سیراسین ائله خالق اۇزو قوشىسادا، اونلارین میللى شعورلارینین يوكسک سویيەدە اولدوغونو گؤسلىرىر. بو شعرلر ازىشلى سند اولارق، تارىخىمیزدە اۇرەل بير يېرددە اولموش لار. تاباكى حركاتىنین مبارزه‌سیندە «زینب پاشا» عصياني دا مەھم بير يېر توتور. بو عصياندا بير سیرا شعرلر قوشولور. تاسفله اونلارین قوشانلارینین آدلارى هلهلىك بىزە بللى و آيدىن اولمامىشdir. بو عصياني گۈرەن بير شاعير گۈردوكلرین گۈرەلجه شعر چرچيۋەسینه سالماشىدیر:

زینب پاشا الده زوپا اوز قویدو بازار اوستونه
گۈيا کی، دشمن اوز قويوب اوردو تاتار اوستونه
چادور شىين باغلاب بئله هم چىرمىوب قولارىنى
ياشماقىلە دوتوموش اوزون، هم ساللان پوللارينى
تنظيم ائديب اۇز نقشه‌سىن هم گئىدىكى يوللارىنى
فرمان وئریب يولداشلارين اويناتدى اغىار اوستونه
زینب پاشا الده زوپا اوز قویدو بازار اوستونه...

داها سونرا مشروطه حرکاتى اوز وئریپ. هر يئر چال - چاپ دىر. هاي - كوي دور، باروت قوخوسودور. بو دئونه ايش فرق ائدير. بئله‌کى، مشروطه‌دن اولدە كى شعرلر شعادرسالار، مشروطه دؤورو شعرلر داها خالقى هيچانا گتىرن، اونلارا اورەك و جرئت وئرەن، اونلارين مبارزه و دؤوبوشه چاغيران و بو كىمي اسلوب و زانلىرى اىفا ائدىرلر. مشروطه دؤوروندە كى شاعيرلر، مشروطه‌نى ياخىدان گۈردوکدە، اونون آجي و شىرين و هابئله تصویرلرین شعرلرینين بزەيى ائتمىشلر. بو دؤورون شعرلرى داها اونجه دئىيلن شعرلرلە فرقلى

آذربایجانين مبارز و مقاومت پۇئىياتى اوزون بير تارىخه مالك اولدوغو كىمي، تاسفلە بو گونه قىدەر نە ايسە آجىقلانماشىدipir. بو اولوسال ادبىاتين چاغداش شعر و نثرىمېزدە دانىلماز رولو اولموشدور. مبارز شعرىمېز دئمك، اؤتن قىرندن داها زنگىن لشىر. داها شعرلر تاباكى حركاتى ايله چىچكلىنىشىسە، داها سونرالار خوش بويالى گوللر يېتىرمىشdir. تاباكى حركتى، تارىخ بويلو تبرىزدە باش توتدو. بو حركت ناصارالدين شاهين سون شاهلىق چاغلاريندا ۱۲۶۹ دا اوز وئریب و سبب اولدۇ، خالق كوتەللىرى قيام ائدەلر. بو آرا فيكير و قلم صاحبلىرى ده گىرى قالمادى لار.

او چاغين ايتگىن شاعيري «میرزە فرخ» همین نەھضتىن توققوشمالارىنин بير سيراسىنى خصوصى ايله زينب پاشا عصياني تام باجاريقلا شعره چىكىشىدیر. میرزە فرخ-ون حياتى و باشقا يارادىجىلىقنى حاقدا معلومات يوخدور. آنچاق، اونون بير - اىكى پارچا الده اولان شعرلریندن اونو ضىالي تانيماق هېچىدە چتىن دئىيل. میرزە فرخ-ون (سبكىشىناسى) باخىمىندان تبرىز شاعيري اولدوسوندا هئچ بير شىبەھ يېرى اولا بىلمىز. نىھەكى، اونون شعرلرلەندە تبرىز لهجهسى دالغالانىر و بو شاعيرىن نەھضت چاغلاريندا نىستا ياشلى اولماسى دا حدس ويرىلىر. او شعرلرینين بيرىندە دئىير:

بو حقير ائودە اوگون قورخودان آواره قالىب
تازەدن توب و توفىگىن سىسى ناگە اوچالىب
رنگى تغىير تاپىپ حالتى يىسر دولانىب
از قالىب قورخودان اول وقتە اولا دىوانە

قالدى تبرىزدە چوخ تخت حكومت خالى
گتىرىپ ائيلەدىلر قاائم مقامى والى
اوزو وئرمىردى كونول آمما (ولى) اقبالى
حڪمان اولدو عجب مملكت ايرانه

تبرىزه حاكم اولاندا بو، اولوب شهر شولوق او لمماشىدى بو ئىچە وقتىدە بو نوع باھالىق گۈردوڭلر يوخدو به غىرت كىشىلەدە كىشىلىك غىرت ال وئدى اناثە كى چىخا مىئىدانە داها حىرت ائدىجى بودور كى، ۱۳۲۰ ده چىخان گوندەلىكلىرىن بيرىندە «ھالل» امضاسى ايله زينب

دئییل کیم‌لار اولموشلار. بلکه‌ده اوغلارى ائله ساده خالق ياراتمیش و گاهداندا بير شاعيرين يئرى و ايىزى بللى اولموشدور. دئدییمیز کیمی همین دئورلرده ايگىد قەھرمانلاريمىز، چون خالق كوتلەرپەنە ارزش و قىمت وئرىدىلىر و اوغلارىن حقلىرىن و ايستكىلرىن قوروماق اوچون، جانلارين اووجلارىندا قويوردولار، خالقا دا اوغلارى سئور و اوغلارا حؤرمىت گۈزو ايله باخىرىدىلار.

تىرىز اهلى اوچ ايل چىكىدى مىشكىت
پامال اولدو آياق آلتدا رعىت
مشروطەنى ئىدى آخردا ملت
ياشاسىن سtarخان، ملت ياشاسىن
باقرخان آتلىسى جملە ياشاسىن

حال اولسون اوسودىكى سن اىچمىيسىن
جاندان كىچىب بو ايشىدە داياممىسىن
بى غىرت رحيم خان هېچ اوغانمىرسان
ياشاسىن سtarخان، ملت ياشاسىن
باقرخان آتلىسى جملە ياشاسىن ...

يا حىدرخان عمى اوغلويا حصر اولونان شعرلردىن:
عم اوغلو گىلدى خويا
خويولارا قرار قويا
يئتىملىرين قارنى دويا
ياشاسىن گۆزەل عمو اوغلو

راستا بازارىن راستاسى
گىلىرى مجاهد دىستەسى
عم اوغلودور سرگىردىسى
ياشاسىن گۆزەل عمو اوغلو

بونلارдан اونجە فتحعلیشاھ زامانى چىركىن
(ترکمن چاي) و (گلستان) معاھيدلرى باغانلاردا
بو كىمى درين معنالى باياتىلار قوشولدۇ: ائله اوغا گۈرە، مداھ و
دربار شاعيرلىرى ضىالى و دەيرلى اسلوبدا يازىلان
ماتيرىياللارى و يازارلارين قىيمايرىدى لار و او گون
اونلارين گۆزۈندە خائىنلر بوجون تام عكسىنە اولاق
خادىم كىمى آدلاتىپ عزىزلىرىلر، اوست - اوستە
مىبارز شعرىمىزىن سىماماسىن گىنچلر دولدوردولار و ائله
اونا گۈرە خالق دىليينە چوخ ياخىنلاشدى. بو دئورلرده
خالقىن دا شعرلىرى گئنىشلىنir. چوخلو باياتى قوشولور.
آرازى آيردى لار
قومونان دويوردولار
من سىدىن آيرىلمازدۇم

اولموشلار. البت بى طبىعى دىر كى، هر انقلابىن ثمرلىي ايشلىيندن بىر سيرا يئنى فيكىر و دوشونجهلىرىن مىيدانا و دوغرو دئسک اورتايما گلمەسى اولار.

اونجە دئدییمیز کیمی (تحرىم تنباكو) آدى ايله مشهور آذربايچاندا اوز وئرەن حركىتلر كى، دئمك مشروطە يە بىر گىريش كىمى ايدى بىر چوخ ضىالى لر و آيدىن فيكىرلى لر بارا گتىرىدى. ماراغالى زين العابدين. تىرىزلى طالبوف و ... كى بونلاردا اوز يئنى دوشونجهلىرىن خالق كوتلەرلىرىن قولوقلارىندا قويماقلا برابر، اوغلارين اسکى و كەنه فىكىرلەردىن ال گۇئتۈرۈلەرلىن اىستەمىش لر كى، بىتلەدە اولدو. همین آد وئدېيىمیز يازىچى لارلا بىرگە نىچە يازىچى و شاعير دايىلماز دەيىشىكىلر يارادا بىلدىلىرىكى، اوغلارين داوماچى لارى مشروطە دئوروندە كى يازىچى و شاعيرلر اولدولار و بى دئونە وضعىت كىچمىشىدە كى كىمى اولمادى.

مىللە شعورلار اوياندى لار. يازىچى و شاعيرلىرىن سانلارى چوخالدى، شەھىدلرىن سايى آرتىدى. بورادا ايش دئندۇ. حىسرت اولدو، بىلداش اولدو، دىدرگىنلىك بارا گىلدى. آوارا - سفىللىك اولدو، مخربو بىرلەر و آبيبدەر گۈزە دەيدى. بى دئونە بارالى اولدو، خستە اولدو، توپال اولدو، و نەهايت مىبارز شعرلىرىمىزىن اصل ماياسى بى كىمى حادىھلەردىن آلىنىدى. او دئورون شعرلىرىنин و شاعيرلىرىن بىر چوخو، شاهى، وزىرى، و كىلى و ... تعريف - تمجيداڭىندە، باشقى شاعيرلىرىلە حىقۇنانلارين دىللەرىن ناغىل و سئوگىلىنىن قاش - گۆزۈندەن و ... يازىرسالاردا، آنجاق، ضىالى و آيدىن فيكىرلى شاعيرلر خالقى يوخودان اوياتىماغا و يئنى اصوللارى و پەنسىپلرى دويماغا چاغىرىپىرىدى لار. بى يازىچى و شاعيرلىرىن بىللى دىرىكى، سولارى باشقالارى اىلە بىر آرخا گىندە بىلمىزىدى. ائله اوغا گۈرە، مداھ و دربار شاعيرلىرى ضىالى و دەيرلى اسلوبدا يازىلان ماتيرىياللارى و يازارلارين قىيمايرىدى لار و او گون اونلارين گۆزۈندە خائىنلر بوجون تام عكسىنە اولاق خادىم كىمى آدلاتىپ عزىزلىرىلر، اوست - اوستە مىبارز شعرىمىزىن سىماماسىن گىنچلر دولدوردولار و ائله اوغا گۈرە خالق دىليينە چوخ ياخىنلاشدى. بو دئورلرده خالقىن دا شعرلىرى گئنىشلىنir. چوخلو باياتى قوشولور. چوخلو تاپماجا دئىيلir. بىر سира ناغىل لار يەتكۈنلاشىر، مىللە قەھرمانلاريمىزا شعرلىرى دئىيلir. بونلارين بىر سيراسىنин حتى قوشانلارى و دئىنلىرى ده بىلى

ظلم ایله آییردیلار

«تبریزلی حقیقت»

رحمتلى مشهدى محمدباقر حقایقى مطبعەچى (تبریزلى حقیقت) ۱۲۳۹- ۱۲۴۰ ينجى گونش ایلینىدە تبریزىن مقصودىيە محلەسىنە آناندان اولمۇشدور. او گنج چاغلاريندا روسىيە يە گئىدىر و اورادا بىر تاجىرىكىمىي ايشلەسەدە، آنچاق ادبىاتا اۋەزەل ماراق گۇستەرير و ائلە بو سىبىه بىر سىرا شاعير و يازىچى ايلە يىستەر - اىستەممە تانىش اولور. او بىر اورتا ياشلى اولاراق، مىشروعە سىسى قولاغىندا دەپر و ائلە ھەمين زامان آتايوردونا كۈچچوب و مجاهىدلەلە چىيىن - چىننە استېدادلا دۇئىوشور. شاعير حقىقت اۆزۈ بىر شعرينىدە بئەلە دئىپىر :

كۈنوللۇر پارەندى كىشت اندوه محىنتدن
خار قان چىشمەسى مىزگان ارباب بصيرىتدىن
وطن پامال دىشمن، دوست خائىن، جەھل مستولى
اچل فريياد؛ يەئتمىز قورتولايىدىم بىو فلاكتىدىن
اسارت قىشىدىنەن حىشوان لا بعلم رضا و ئىرمىز
تعجب دور بولار مىسرور اولور قىنيد اسارتىدىن
او تبرىزىدە كى زامانى مشهور شاعير و مجاهىد «سعید سىمساىي» ايلە بىر چاپخانە داير ائدىب اورادا بىر چوخ گىزلى شىبىنامە و اعلامىيەلەر و يېرىرلاركى، نەياتت ارتىجاع قوھەللى بىلىپ اورانى دارما - داغىن ائدىب و اونلارى سورگون سالىمىشلا. ئۇمۇرونون بىر چوخ حىصەسىن دۇئىوشلەر دەقىيان شاعير حقىقت، سون چاغلارى خوراسانا گئىدىب و نەياتت گونش ايلى ۱۳۱۷ دە اورادا فوت ائدىر.

اي سىتمەر اولا راغب ملتىن افتابىسينا
پادشاھسان گىت گىلين بىگانھلەر دعواسينا
مىسلمىن قانى مباح اوللماز بايتىرما اللرىن
اولما چوخ مغۇر شاھىم مەتكەر فتواسينا
او توز ايل نازىن چكىن شەھىرە عجب وئردىن عوض
خطەئى تبرىزى دۇندەردىن بلا صحراسينا
سەھل سانما ائتكىلىن ئۆلەن ئۆلەن قانىندا (سىن) حذر
قورخ او گۈندىن غرق اولورسان سىندە قان درىاسينا
وقت او وقىدور كىيم سىنин ھم اولسۇن اقبالىن نگون
چونكۇ ئۆلەن چىخىميسان بىر ذىروھى اعلاسينا
بىز اگر فيض شەhadت درك ائدەك سىز سعى ائدىن
اي بىزىم اولادىمېز مىشروعەننىن اجراسينا
وئىدىلر فتو ماھايدى قتلىنە آل يزىد
رسىمدور تقلید ائدر ھر كىمسە ئۆز مolasىسina

«مېزە گولزار حامبال»

بايراملى عباسزادەكى، شعرده «حامبال»، «مېزە»،

دۇئىوشچولرىن و مىللە قەھمانلارين جسارت و شجاعتلىرى بى دۇئورون شاعيرلىرىنە الھام قايناتقى اولاراق گۈزەل، گۈزەل شعرلۇر قوشلۇر. داها سونرا ھەمين شعرلۇر ماھنى كىمىي دۇئىوش سىنگەرىنە ماراق و خوش آهنگلەلە اوخونوب مجاهىدلەر قانلارين جوشدورور.

تاسفلە اوست سطىيرلەدە دئىيىمېز كىمىي، بى دۇئورون شعرلۇر نە ايسە لازىمى قەدر اولمۇشسادا آچىقلاتىماشىش و آچىلمامىش بىر صحيفە كىمىي قالمىش و يېڭۈنلاشىمىسى يېرىلى - ياتاقلى گۈزەنور. آخى بۇ دۇئورە «خازن»لەر وار، «حقىقت»لەر وار، «سعید سىمساىي»لەر وار و غيرەملەر وار. اونلارلا بىراپ «صابر»لەرلەر. صابرین آن ياخىن دوستو «عباس سەحت» يەن فيكىريجە، صابرین آخىرىدە كى بېش ايل يارادىجىلىغى بىر اوردوغان چوخ مىشروعە حر كاتىنا خەمت ائندى. دوزدو كى، كىچىمىشىدە رحمتلى پروفۇسۇر محمدتىقى زەتىبى دەپىرىلى وارلىغىن اۋتنىن ساپىلارىندا (مىشروعە دۇئورى ادبىياتىمىزىن مقدراتى) باشلىقى مقالەسىنەن گىرىشىنە دانىشىدېغىمىز حىصە يە اۋتىرى باخىب، ها بىتلە، اۋستاد محمدىلى فەزانە (چىشم انداز شەر مبارز آذرىياجان) عنوانلى مقالەسىنە بېرسىرا دوپۇنلارى آچىمىشلاردا، آنچاق اولدوغۇ كىمىي اشارە اولونماشىش و گىنىش بىر تەحقيق آپارما يېرى بوش گۈزەنور. دوغۇرسۇ چاگىمىزىن بۇ شەر بۇلۇمو مظلوم مجاسىنە نىئەق قالمىشىدیر، ھم دونن ھەمدە بۇگون. مىشروعە ايل لەر كى، آذرىياجانىن مبارز شعرىنە قىزەتلىرىدە ائلە بىر يېر آچىلمامىشىدیر. خالقىن دىللىرىنەنە گىزىرىدى و ھەردىن بىر شەر بىر قىزەتىن بىر بوجاغىندا چاپ اولدوقدا، ايكىنچى دئۇنە اونا اخطرلەر وئىرىلىرىدى و بعضاھە روزنامەنەن قاپوسو تختەلەنيردى. باخىن «انجمەن»، «ملا نصرالدەن»، «آذرىياجان»، «تالە ملت» و ... كىمىي قىزەتلىرىن آخىر - عاقبىتىنە.

بئەلەلە كە بى سېبىلەر گۈزە آذرىياجانىن مبارز شعرينىن تارىخيىنەن ياخود دەپىرىلى اۋرنگەلىرىنەن گونش ايلى ۱۳۰۰ او نجو ايلە قەدر آغىز ياندىرمان بىر شەئەلەلىك الدە يو خەدور و دئىيىمېز كىمىي اونوندا علتنى معىن سېبىلەر اولمۇشدور كى، دئىدىك. بىزجە بى دۇئورون شعرلۇر يېڭۈنلاشىمالى و الک - قىلىپ ائتمەلە ايش لەرىن آن ضرورىسىدۇر. آشاغىدا تەقدىم ائدەجە يېمىز اۋرنگەلى ۳۰ ايل لىك آذرىياجان مبارز شعرينىن نمونەلەرى دىرلەر.

صید اولان بی رحم صیاده یازیق ایرانلی لار...
 یا بیر شعرینده بئله سؤیله میشیدیر:
 اردوی ماکو دوشوبدو لنگه
 اهل دوهچی گلپیدی جنگه
 پئش بئش بامادر باسیر توفنگه
 هردن بیرینی آتیر هواه
 لعنت بئله قوم بی حیاhe.

«میرزه جعفر خامنه‌ای»
 شیخ علی اکبر اوغلو میرزه جعفر نقوی خامنه گونش
 ایلی ۱۲۶۵ ده تبریز شهریندہ آنادان اولموش و گنج
 چاغلاری مشروطه قهرمانلارینین اونلریندن گندلندردن
 اولموشدور. او، سعید سلماسی و رفت و بیر نچه
 شاعیرله بیرگه یتنی شعرین بینووره‌سین قویدو.
 خامنه‌ای بهلوی رژیمی ایش باشینا چیخدیقدان سونرا،
 داهما ازدوا اختیار اندیب نهایت ۱۳۶۲/۴/۲۸ ده دوغولدوغو
 شهرده دونیاسین دیشمیشیدیر. اونون چاغداش
 ادبیاتیمیزدان علاوه مبارز شعر و ادبیاتیمیز دانیلماز و
 گورکملی ایزی اولموشدور. آشاغی دا بیرگه بو آرزی
 گؤز شاعیرین بیر تورکجه شعرین بیرلیکده اوخیاق:
 وطن يولوندا شهادت بؤیوک سعادتدير
 سعادت ابدی ایسته سن شهادتدير
 باخین یئنگانه پرستانه اخذ عبرت اندین
 شهادت اونلارا عالمده ارث و عادتدير
 باخین وطن نسل احراره يالواریر، سویلیر
 ندنمی یوخلامیسیز وقت عرض همتدير
 نثار جاندان احرار ائیله مز امساك
 کی بذل جان و سر اونلارجا بس شرافتدير
 ره وطنده او (تن) کیم قیزیل قانه بويانا
 بسان لاله گولوستان عشقه زینتدير
 او (باش) کی گئتمه‌یه ملت يولوندا حملی اونون
 حمیت اهلی یانیندا بؤیوک مشقتدير...

«دلريش»

رحمتی تبریزی مشهدي علی اصغر دلريش بير نوحه
 شاعیری اولسادا، مبارز شعریمیزده رولو اولموشدور، او،
 تابانکی حرکاتیندا آذربایجان، خصوصی ایله تبریزده
 بؤیوک نقشی اولان رحمتی حاج میرزه جواد آقا
 مجتهده فوت اندېرکن، نچه - نچه فارسجا و تورکجه
 آغيت یازمیش کی، هله لیک دیوانیندا قورونور.
 دلريش شعرلرینین و یا یاخشی دئسک مرشیله‌لرینین
 بیریننده حاج میرزه جواد آقادان بئله یاد اندیر:

«گولزار» و «میرزه گولزار» امضالاري ايله شعر یازاردي
 گونش ایلی ۱۲۳۸ ده سارابین دوننی کندینده آنادان
 اولدو. شاعیر میرزه گولزار بويا چاتدیقدا یاشایيش
 چتین لیکلاری ياخلايیب و آجی بیر عؤمور سورمه‌یه
 محکوم اولور و نهايت اوتاي آذربایجانا گئدیب، اوزون
 اويان - بويانا ويرديقدا، حامباليلق اندیر. همين زاماندا
 یاخيندان مشروطه انقلابيندان خبرسيز اولمايیب و
 اوز آتشين شعرلري ايله مشروطه‌چى لره يارديم اندیر.
 داها سونرا صابر کيمي دونيا شهرتلى شاعيرله گۈرۈشۈب
 و معروف مولانصرالدين قازئى ايله ماراقلاتىب نهايت
 شعرلري اورادا جليل محمد قولوزادەنین همتى ايله
 چاپ اولور. او اينانيلماز حالدا گونش ایلی ۱۳۰۵ ده
 فوت اندیر. میرزه گولزارين شعرلري اوتيدا ايشيق ازو
 گۈرۈب و اشىيدىيمىزه گۈرە بوتايدا ايسه رحمتى
 تبريزلى آزرم (محمد ملاماسى) اونون بير سيرا
 شعرلرین توپلامىشىدیر كى طالع لرىندن خبرسىزىك.
 مشروطه بىزىم جانىمیزى الدى داداش جان
 آواره اندىب چۈللەدە سالدى داداش جان
 هر يئرده اولور مئيپوسى شيرين بو درختىن
 ايران دا يېتىش مىبىدى هله كالدى دا داش جان...

«خازن»

رحمتى ميرعبدالحسين خازن، تبريزين خياوان
 محله‌سیننده گونش ایلی ۱۲۵۰ ده آنادان اولموش و بير
 عمر آجي - شيرين یاشایشدان سونرا ۱۳۰۴ ده تبريزده
 حياتين دېيىشىمىش دير. او، يازديقلارا گۈرە، کلاس
 گۈرمه‌ميش و سوادسىز بير شاعير ايدى. آنجاق الده
 اولان شعرلریندن بللى اولور كى، اونون لازىمى قىدر
 ساولادى وار و ائله بى سېبىه گۈرە اوره ك ياندرييچى
 نووحەلر و گۈزەل غزللە برابر حمامسى و مبارزه
 شعرلري وار. اونون ادبى یاشايىشى ايکى طرفلى
 اولموش دور. بير طرفى مرشىه ادبىاتىنى ان تانينمىش
 و گوركملى نامايندەلریندن باشقا طرفەن ايسه،
 مشروطه حرکاتين یاخيندان دويوب و ايستر - اىستەمز
 بو حرکتلرله چىن - چىنە وئرمىش و شعرلرى
 سىنگىلرده دويوشن مجاهدلرین قانلارين قاينادىب و
 حرکتە گەتىرمىش دير. خازنین اله گلن شعر ديوانين
 بو سطرلرین يازانى توپلايد چاپا حاضيرلەمىشىدیر.
 باغلانان زنجيره بىداده یازيق ايرانلی لار
 اولمايان آسوده دونياده یازيق ايرانلی لار
 تىتىرەن بير مرغ بىمل تك كف جلاددە

بو دؤوره‌ده هر کیمسه یاتا قانی هدردی
دور وقت سحردی...

«کریم آقا صافی»

حاج جعفر دایبی نوه‌سی عایله‌سینده آنادان اولان کریم
آقا صافی‌نین آدی گلنده نه ایسه، ایستر ایسته‌مز
نوحه و مرثیه ادبیاتی ایله یاناشار. حالبوکی، بو
شاعرین دادلی - دوزلو غزلری و باشقا ژانلاردا دا
شعرلری اولموشدور. صافی روس سالداتلاری عاشورا
گونونده آذربایجانین غیرتی اولو لادراری قهرمانجا دار
آگاجیندان گوناه‌سیز جا اسیدیقدا بئله شعر یازمیشدیر.

ای وطنه بذل ائله‌ین نقدجان
ملته‌دار اوسته وئرهن امتحان
محوا اولا موشگولدو بو نام و نشان
قانلا صفا تاپدی، باهار وطن
جانمیز اولا خوشدو نثار وطن
چکدیلر داره سبزی منصور وار
تاپدی شرافت هامی یار و دیار
بسدی بیزه بو شرف و افتخار
قانلا صفا تاپدی، باهار وطن
جانمیز اولا خوشدو نثار وطن

کریم آقا صافی‌نین مبارز شعریمیزه شوبه‌سیزکی
دانیلماز رولو اولموشدور. او قمری ۱۳۵۳ -
ینجی ایل ۶۹ یاشیندا دونیاسین دهیشمیشدیر.

«میرزه علی اکبر صابر»

آذربایجانین طنز شعریین آن اوستون و مودریک
نماینده‌سی اولان میرزه علی اکبر طاهرزاده (صابر)
ذیحجه آیینین ۲۸ ینجی گونونده شماخی شهرینده
دونیایه گلپیش و ۵۱ ایل آجی شیرین عؤمور
سوردوكده ۱۳۲۹ ینجی ایلين رجب آیینین ۲۸ ینجی
گونونده (گونش ایلی ۱۲۹۰) بیر خسته‌لیک سوردوکده
یاشایشین آغیر یوکون پئره قویموشدور. صابر حاقدا
گونوموزه قدره ۱۰۰ دن آرتیق کیچیک بؤیوک مقاله
یازیلیب و او شاعرین یاشایشی، شعر طرزی، آچیق
فیکری و... ذکر اولموشدور. صابرین آدی طنزله
یاناشی گلسه‌ده مبارز شعریمیزده پایی آز اولمامیش
و یازیچیلارین بیری اونون شعرلرین مشروطه‌نین
ایرهلی سورمه‌سینده نئچه اوردو ایله برابر اولماسین
یازمیشدیر. صابرین ان چنشیدلی ایشلریندن معروف
مولانصرالدین "ژورنالی ایله یاخیندان فیکیرداشلیق و

ای خدا بی درد بی درمانه درمان ایستیریک
بنده‌له‌ده قالماپیب جان تازه‌دهن جان ایستیریک
آدیمیز گر بنده‌دیر لیکن هامی شرمnde بیخ
بو بلاتین دفعینی ای حی سیحان ایستیریک ...
داها دیوانین سون صحیفه‌لرینده "در تعریف سلطان
روم و شاهنشاه ایران مظفرالدین شاه قاجار" باشیقلی
یازیدان سونرا بئله یازیر:

یارب بحق جاه جلال محمدی
بنده ماه بدر جمال محمدی
سلطان رومی حفظ ائله لطفیله یا حمید
بیر حورمت عظیم کلام الهی مجید

«تبریزلی صراف»

تبریزلی حاج رضا صراف غزل و نوحه ژانریمیزین ان
بارلاق سیمالاریندان دیر. او گونش ایلی ۱۲۳۴ تبریزد
آنادان اوللومش و ۱۳۲۵ ربیع الاول آیینین ۱۷ سینده
(گونش ایلی ۱۲۸۶) حقه‌ساري قاناد چالمیشدیر.
بیر سیرا یازیچی و آراشیدیریجی لار صرافی تورک
دونیاسینین حافظی آد وئره‌ک، غزل‌لرین حافظله
قیاس ائتمیش‌لر. اونون دادلی - دوزلو غزل‌لریندهن
علاوه، اوره‌ک یاندیریجی نوحه و مرثیله‌لری ده وارکی،
هله‌لیک آذربایجانین یاس‌توره‌نلرینده حزن له اوخونار.
صرفین مشروطه یاخود مبارز شعرلری نهقدم‌دیرسه،
الده آزدیب. بو شعرلردن بلی اولورکی، شاعیر صراف
یالنیز غزل و مرثیه یازماغا کفایت‌لنه‌میش و چاغینین
حرکت‌لرینده اعنتاسیز اولمامیشدیر. صرافین ان معروف
مستراتادی کی مشروطه دؤورو یازمیشدیر بئله باشلانیر:
ای ملت اسلام اویان وقت سحردی

گؤر بیر نه خبردی

بسدور بو قده‌ر یاتما چورورسن نه خبردی
دور وقت سحردی

غافل دوشوبن دینیوی دونیایه ساتیبسان
بیز ایلدی یاتیبسان

بسدور گؤزون آچ سنده کسالت نه خبردی
دور وقت سحردی

مین یئردن آییلدیر سنی بی چاره احبا
ترپنمه‌میش اصلا

یاتماق بئله اولماز بو اولومدنده بتردی
دور وقت سحردی

تاپدیر سنی همسایه‌لرین دورما دئیر یات
کئچمیش اولا هیهات

یاپلایقیمیز، قیشلاقیمیز
 یاشاسین حربت
 یاشاسین مساوات...
 بو آرزوی گؤز شاعیر گنج ایکن آذربایجانین عالیم
 قائده شهید شیخ محمد خیابانی نین نهضتی
 سینناندان سونرا، یاشاسین شیخ داریسقال نقطه سینه
 آیاق باسیب و نهایت ۱۲۹۹ دا حیاتلا ویداعلاشیبر.
 «زونوزلو میرزه غفارخان سیاهپوش»
 مشروطه انقلابی نین تانینمیش سیمالارینین بیریسی
 ده زونوزلو میرزه غفار ایدی. او سیاستدن علاوه شعر
 سوئیله میشسه ده، آنچاق آدی چوخ بیر دؤیوشچو کیمی
 گئتمیشیدیر. میرزه غفار ۱۳۰۰ هجری قمری ده زونوز
 قصبه سینده آنادان اولموش و گونش ایلی ۱۳۱۳ ده
 تهراندا فوت ائتمیشیدیر. او والده اولان آز شعرلرینده (دلی) و
 «سیرتیق» ا مضالاری ایله داگاهدان تانینمیش مولاناصرالدین
 ژورنالیندا بیر سیرا شعرلری چاپ اولموشدور. شاعیر
 میرزه غفار سیاستدن علاوه گئركملی واعظلردن ایدی.
 تا نفس وار نئی کیمین افغان و فریاد ایله ریک
 نئی کیمی فریاد اندیب عالمده بیر آد ایله ریک
 آه سردی ایله بنای ظلم بر باد ایله ریک
 بو تلاش ایله وطن مولکونو آباد ایله ریک
 نئی سسی ایله چون گتیردیک شوره اهل غیرتی
 ثابت اولوسون تا جهانه بی نوالر قدرتی

«سعید سلماسی»
 مشروطه انقلابیندا جاندان مایا قوبانلارین ان
 شعورلولاریندان کی هم شعر و هم مبارزه سنگرلرینده
 قیزقینجا دؤیوشوردو، سلماسی سعیدین آدین حؤرمته ياد
 ائتمک گره ک. او ۱۳۰۶ قمری ده سلماس شهرینده آنادان
 اولور و ائله گنج چاغلاریندا اور هوش - باشین و ذکاوتن
 بلندیربر. اونون اصل ایشی آل - وئر اولموشسادا، معارف
 پرورلیکدن گئری قالمیر. مدرسه تیکیر، چاپخانا قوبور،
 سید حسن شریف زاده ایله بیرلیکده روزنامه چیخاردیر و...
 تأسفله شاعیر سلماسی سعید آرزوی گؤز اولوب و
 مظلوم جاسیننا ۱۳۲۷ ده ۲۱ یاشلی اولاراق دؤیوش
 سنگرلرینده قهرمانجا شهید اولور. اونون فیکریندن علاوه
 شعرلری ده مشروطه ده ياخشی رول اوینامیشیدیر. سعید
 ایراندا بیرینچی دفعه اولاراق یئنی شعرین تمیلین قویدو و
 یئنی شعر اسلوبوندان علاوه مبارزه شعرلری ده آز - چوخ
 الده وارکی، اورنگ اولاراق نئچه بیتین بیرگه اوخوياق:
 بازم توئی فدای نگاه مولو تو

امکداشليق ائتمه سی ایدی. اونون بو ژورنالدا او قدر رولو
 اولدوکی، «صابری موللا نصرالدین سیز و مولاناصرالدینی
 ده صابریسیز دوشونمک چتین» ايشلردن اولور.
 اونون مبارز شعریمیزه دایر بیر سیرا شعرلری وارکی،
 شانلى مشروطه چاغی ظفر نغمەلری کیمی اوخونوب
 منیمسەنندى. صابرین ميللى سردار، ستارخاندا
 يازديغى شعرینىن بير بندىن بيرگە اوخوياق:
 آفرین تبريزيان، ائتدىز عجب عهده وفا
 دوست و دشمن ال چالىپ ائيلر سیزه صد مرحا
 چوخ ياشا دولتلۇ ستارخان افنديم چوخ ياشا
 جنت اعلاده پېغمەر سیزه ائيلر دوعا
 چون بو خدمتلر بوتون اسلامەدور، انسانەدور
 آفرىنیم همت والا ستارخانەدىر.

«میرزه تقى خان رفتت»
 چاغداش شعریمیزین آن مودریک و ضيالى شاعیرلریندن،
 بیریسى ده تاریخ بويو آذربایجانین چىرىپىنان اورەبى اولان
 تبريز شهرینده آنادان اولموش و گنج ایکن هوش-باشىن
 ئائلەسى ایله هنده دورىننده كى لره بىلدۈرۈمىشىدیر. رفتت آنا
 دىلىيندن علاوه فارسجا و فرانسيز دىل لرىنه تام شكىل ده
 تانىش بير شاعير و اديب ايدى. او ادبیاتىمیزدا و تاریخىمیز ده
 نىچە جەھتلى اولو انسانلار دانىر. شاعير، تنقىدچى،
 ژورنالىست، انقلابىچى كى بونلارين ھامىسىندا اوست -
 اوسته موفق بير كيمسه ايدى. رفتت تور كجه شعرلرینين
 بيرىننده ميللى قالخىنمالارا دايىر بىلە بير شعر قوشموشدور.
 يئنە يئتىدى اقبالىمیز
 حاصلى اولدو امالىمیز
 نه روشن استقبالىمیز
 ياشاسین استقلالىمیز
 ياشاسین مساوات
 ياشاسین حربت
 روشن ميلتىن گۆزلرى
 گولسون تماماما اوزلرى
 باكتى سحر اولدوزلارى
 گلدى شرف گوندوزلرى
 ياشاسین حربت
 ياشاسین مساوات
 فخر و شرف مصداقىمیز
 روشن ھامى آفاقىمیز
 آزاد اولوب توپراغىمیز

بیر نفر جاهیلیمیش، بیر نفر آهیلیمیش
 میر عزیزده چاروکون گئیدی قوشولدی بولارا
 پا پیاده یولا دوشدی ایله بیل کی فیلیمیش
 گون چیخاندا یئتوشوب اوج دانا سوت قارداشینا
 بیری شنگول بیری منگول بیر کوفلنگولمیش
 عصر وقتی یئتوشوب واسمشا چوخ سرعتیلن
 گون چیخوب قار اریبوب کپرونون آتلی سلیمیش
 یئتوشوب تبریزه میرهاشم ائوین آلدی خبر
 دمه میرهاشیم نن زال طرفیندن الیمیش

.....

واقین توحله‌ریندن ده ایکی بیت بیرگه اوخیاق:
 دوشندہ وصل گونو هر زمان خیاله علی(ع)
 اولور خیال دوشور کوتلونم اوزگه حاله علی
 اندیم نه چاره نه منده، نه سنده قدرت وار
 اوپوم آیاغینی تا بیر یئتیم وصاله علی(ع)...

«شیروانی محمد هادی»
 آذربایجانین قوزی حیصه‌سینین آدلیم و عین حالدا
 آرزی گؤز شاعیرلریندن بیریسی ده محمد هادی ایدی.
 محمد هادی اوتای آذربایجاندا اولسادا، آجاق اوره‌بی
 بوتايدا اولوب و بیر چوخ شاعیرلره مبارز شعریمیزه دوز
 سالیمیشلار. صابرين ان یاخین دوستو هادی، محمد علی
 شاهین، دیکتاتورلوغون گؤردو کده الین -الینین اوستونه
 قوییابیب و خالق آرا بو شعری مشهور اولمشودور.
 صحنه ایرانی دئندردین بلا صحراسینا
 عزم و قصد انتدینمی شاهما مملکت افناسینا
 خانمانلار سؤندو، جانلار باندی، ویران اولدو ملک
 تیغ ظولمو چکمیسن مظلوملارین امحاسینا
 گول بو گون ظولمونله انظار عدالت آغلاسین
 منتظر اول انتقامین رعد تک فرداسینا
 فیشقیران خون خروشان شهیدان دیر بو گون
 سنه دقیانوس سن، حریتین یحیی‌سینا
 ملتی بیر سیل اضمحلال استقبال ائدیر
 رحیم قیل ایران زمینین جنت رعناسینا...

.....

گل ای مدام گریه و افغان ائمن وطن
 بازم چرا غریق خیال و تأثیری
 هر شب آخان سرشک تأثرله دیر، نهدن
 بی خواب و بی حضوری چشمان حسرت
 ائیلر لیال عشقیمی بر یاد وطن
 ای خسته طبیب جو، ای باغ خاطرات
 ای سبزه‌زار شوقی سوسوزدان سولان وطن
 آهی که از درون من آید معانیش
 مقصودیمیز خلاص وطن دیر وطن وطن
 ایام دی گذشت و صباح بهار ماست
 اوغروندا حاضریک کی، ائدک بذل جان و تن

«سارابلی واقف»

مشروطه دئورونون آرزی گؤزو نیسگیلای شاعیرلریندن
 سارابلی میرزه جواد واقفی گوسترمک اولار. او
 ۱۲۶۳ قمری ده ساراب شهرینده آنadan اولموش و
 اوشاق ایکن آتسینی الدن وئرمیشدیر. واقف مشروطه
 حرکاتینین باخین اشتراکچی لاریندان اولاراق، بو
 خصوصدا بیر چوخلو شعرلر دئمیشدیر. اونون اساس
 یازدیغی شعرلر نوحه و مرثیه اولسادا، مبارز یا خود
 مقاومت و باشقا ژانرلرده ده شعرلری وار. واقف ۱۳۲۶
 قمری ده دئمک مشروطه یئتیشن زامان دونیاسین
 ده یشیب سارابین امام زاداسیندا تورپاغا گندیر.
 بیرده چتیندی شاهسوندن گون گله
 ایرانی غارت ائتمدیه هر بین گلن گله
 مشروطه شرط بالاتسین ترسه سابلادی
 آی خان داغیت تیفاغینی آی ... چنگله
 آز قالدی، داغدا، یاپلاقینا شاهسون گله
 گیزلننمگه، سیچان یواسی خلقه گن گله
 آز قالدی، عالمین، عملی هرج، مرج اولا
 ایرانه قتل، غارت ایچون هر گلن گله
 یورتچی قوتاردی مالی داراشدی آت ائششگه
 شهره اینانمایون گلن ایلدن گون گله
 .....

در هجو شیخ الاسلام گفته است:

شیخ الاسلام خدادان نقدور غافیلیمیش
 نتجه بی رحم، مروت نتجه آهن دیلیمیش
 گئجه شامنان سورا بیلیدیک قلعه جون منزیلیمیش
 نتجه منزل در و دیوار گنه ایلن زلی میش
 گلدی چرخ چرخ سسی، صبح اولدی، هامو دوشدی
 یولا

اساس قایناقلار و ایضا حلالار:

۱ - بایاتیلار / م.ع. فرزانه.

۲ - ستارخان / محمدرضا عافیت.

جعفر خامنه‌ای، رضا همراز -شمس تبریز، ۲۵ مهر ۸۰

۳- حیدر عمی اوغلو / م.ع. شمیده.

۴- صمد بهرنگی نین مقاله‌لری.

۵- زنان ایران در جنبش مشروطه / عبدالحسین ناهید

/ تبریز. ص. ۵

۶- آذربایجان روزنامه‌سی ۲۷ آذر ۱۳۲۰

۷- مشاهیر آذربایجان / صمد سرداری‌نیا.

۸- دلیریشین شعر دیوانی / تبریزی محمدعلی طبیب

محمد جواد اوغلونون خطی ایله، تبریز ۱۳۲۹ قمری -

- دلیریشین یاشایشی اوچون باخین: اخته هفتله‌لیبی، تهران - سایی، تاریخ ۸۱/۲/۲ تبریزی دلیریش، رضا همراز

۹- اولکر ژورنالی، تبریز خرداد ۱۳۶۰، نومره ایکی،
مقاله، م. نقابی

۱۰- فجر آذربایجان گوندله‌لیبی، یکشنبه ۷۴/۹/۱۴
تورکجه صحیفه، تبریزی حقیقت، رضا همراز

۱۱- ارمغان آذربایجان هفتله‌لیبی، آذر آبی، اوزل سایی،
سوزمولکونون صراف‌لاریندان، یازار، رضا همراز - سولدوز

۱۲- وارلیق ژورنالی، آذربایجان و مکتب تجدد،
اینجی ایل مقاله بو سطرلرین یازاری نین قلمی ایله

۱۳- انجمن ژورنالی / شوماره ۱۳۸، هفته اوچو ۱۴
شعبان ۱۳۲۵، تبریز

۱۴- مهد آزادی گوندله‌لیبی، آذری صحیفه‌سی، اوستاد
یحیی شیدا

۱۵- مولانصرالدین ژورنالی، اوچونجو ایله، نومره
۱۰ (بو قایناغی حورمتی شاعیر دوستوموز رضا
غفاری عنایت ائتمیشلرکی تشكیر ائدیریک)

۱۶- میرزه جعفر خامنه‌ای نین الیازما شعر دیوانی
- خامنه‌یی نین یاشایشی و یارادیجیلیغی اوچون
باخین : یئنی شعریمیزین ائلچی‌لریندن، میرزه

بیانیہ اوساٹ

*** گئت الیندن گلن ایشین دالیسیجا ***

اوزهای کوبیموز ایله کلاسی باشیمیزا چوپر میشدیک،
مبصر شلوغ ائدن لرین آدلاری ایچیندە منیم ۵
آدیمی یازیب اوستونه اولدوز دا قویوموشو! بیر آندا
اویرتمنیمیز بیر نفر ایله بیرلیکده ایچری گلدی لرا!
مبصر تئز آدلاریمیزی سیلدى، بیز ۵ هامیمیز
سایغی ایله آیاغا قالخدیق! یېریمیزدە اوتوراندان سونرا
اویرتمنیمیز کلاسیمیزا گلن قوناغی تانیندیریب دئدی
": ھەر کیمین سىسى ياخشیدیر ھەمی دە اوخلون!
سرود "اکیبینه قاتیلماق ایستیر الین قالدیرسین،
نفرلری سېچك سونرا درسیمیزی باشلاياق! « ھەرمیز
بیر جوت ال دە بورج آلیب ال ریمیزی قالدیردیق!

قوناق گوردو هامی الین قوزاییب، اؤیرتمنیمیزه دئدی
سانکى بونلارین ھامیسى نین سىسى خوشدور، يئنە
دە سىز بونلارى مندن ياخشى تائىرسىز، كيملىرى
صلاح سايسىن ئىۋەن: گلسىن: قاباغا «

اوپرتمن ده ، همیشه کی کیمی دؤرد - بتش نفر
یاخشی درس اوخوبان لارمیزدان سئچیب، قوانغایمیزا
تاپشیردی، من ده اونلارین ایچینده ایدیم! باشقنا
کلاس لارین دا سئچیلني وار ایدی! بتش مینیبوس لوق
اوشاقد بیر - بیریمیزین پئیسیریمیزه مینیب، ناحیه دن
گلن ایکی مینیبوسون ایچینه دولوشماق زوروندایدیق!
مینیبوسون ایچینده هر کس اوزونه گووهنیب، جوره به
جوره اوزینا سالیب اوخوردو. آرتیق ناحیه نین حیه طینه
یئتیشمیشیدیک. سیرا ایله دوزولوب بوش اوتاق لارین
بیرینه گئتدیک. ناحیه نین " سرود اکپی " مسئولو
سس تستی الاماغا گوره بیزی بیر - بیر تخته نین
قباغینا چاغیریب سسیمیزی سینا بیردی! تخته ده
یازیلمیش « گروه سرود مدرسه ابتدایی ... تقدیم
میکندا! » جمله سین دئمەلی ایدیک! مسئولوموز بو
جمله نی یاخشی اوخوبان اوشاقلاری آبیریب تخته نین
قباغینا دوزوردو. هانکیسینین سسی یاخشی الومدور،
گئدیب دالدا صندلده او توروردوا! سیرا منه چاتمیشدی .

گزارش

بوگون اولدوزون اوشاقلارى ايله گزارش آلماق اوچون يول بير اولوب بير دېرىلى اينسانىن حضورونا يئتىشىدىك. بو ائلکەدە ياشايان اينسانلارин آراسىندا، اۆز ياشاملارينى كولتورل ايشلرinen يولوندا سونوب بو يولدا هزىنە وئرن اينسانلارин سايى چوخ دئىيل. آما گئنە آختارساق ياشاملارinda اينسانلارin فيكىر گىلىشىمەيىنه قايغى چكىپ، اينسانلارا نزماللاشمىش ايقتصاد اساسى توتان ياشامдан فرقلى ياشايانلارى گۈرە بىلرىك. بلور پاسازى شىك و باھالى جىنس لر و كافى شاپلارى ايله تانىنسا دا بو آرادا بير تام طرفىنده توكان گۈرە بىلرىك. بلورون اصلى گىريشىنин علپور آدلى بير كىشىنин كىتاب ائوبىنى گۈرۈرك. حسن علپور ٤٨-جى گونش ايلينde درگاهان مەطقسىنinde آناندان اولوب و اوشاقلىقدان كىتابا ماراقى اولماق اوچون كىتاب آليب بير شخصى كىتاب ائوى دوزلتىمە يە اوز گتىرىپ. بو كىتابلارى يولداشلارينا امانت وئرمە يە باشلايىپ و بو اىشى ٩١-جى ايلده گئنشنلىدىرىمك اوچون بو توکاندان اىستيقادە ئىلەيىپ. بو اينسانىن امانت وئرمك روishى فرقلىدىر و كىتابى امانت وئرمك اوچون فقط امانت اىستەين اينسانىن آدىنى سوراوشۇر. بونو گۈردويمەدە نيوپورك شهرىنин خياوان قىرغىنلار بير اۇر باشىنا بوراخىلان كىتاب ساتىشى ميزىنinin يازىسىندان چكىن شكىلى خاطىرلادىم: "كىتاب اوخويان اوغرولاماز، اوغرۇ ايسە كىتاب اوخوماز." حسن علپورون بو كىتاب ائوى ٣ ايدىر ايشلەيىر و بو زاماندا ١٠٠٠ جىلدەن آرتىق كىتاب امانته آپارىلىپ. بو ايش ايراندا ايلك دفعە گۈردويمۇ اوچون چوخلۇ يېرلەرن بو يئرى گۈرمك اوچون گلىپ و چوخلۇ كىتابلار سونوبلار. سىز اوخوجولار بو كىتاب ائوبىندن امانت آليپ

سمىيە ميرزاپور

شعر لر

من اؤلنده
تابوتومو

لاب يواوش يواوش گتيرين
من تنهاليقدان داريخان بير شاعيرم
منه بير يولداش گتيرين

من اؤلنده

قېرىيم اوستە

هامى آغ گئىنسىن آغ اوزدە گلسىن
خبر چاتدىريين باكىيا
منى سئون قىزدا گلسىن

من اؤلنده يئمه يىنىزە فيكىرلىشمە يىن
دوسلام

سوپوم يوخ اونوم يوخ منىم
خئيرە تىم سىزە دوشمزكى
سونسوزام سونوم يوخ منىم

من اؤلنده

شعيرلىيمى اوستومە سرین لوطفن

منه اۆز سۈزۈم آغلاسىن

منه دوغولمايان اوغلوم

منه يوخ قىزىم آغلاسىن

من اؤلنده

باش داشىما

بىر اوووج توپراق چىرسىز

باشىم اوستە آزربايجان

سىنه م اوستە داغ چىرسىز

چالقىن (محمد رضا جعفرى)

اسىر سنسىز گون لريم يئل

يئرىنه

سن سىزلىيە قىما منى

من سىزلىيە قويما ال لرىنى

باشينا دولانىم اى كىنفلى كعبە

اى مصيراع لارىمى دئويرىب

ياغدىران

ائى ياغيشىن دويغۇسال ال لرى

نجور دئىيم آخى

سەۋىرم سنى!؟!

حسن نورى

آدینى اىچىمىن ان اوجا قاتينا

بازدىم

قاژدىم تىكىدىم ان ھوندور

خاطىرالارىمى

بوشالتىم ان قابارىلمىش

گۈزلىيمىن آنى نا دادمادىغىم

ال لرىنى

سسىنى ئاشىتمە دن سالدىم

بئىنەمە

چىخىدىم اۆزۈمدەن ان درىن

قاپالارا

سەنى آيا باخدىم بو كور اولاسى

گۈزلىيم

سەنى باغىرىدىم شئىعىر دئىه

سۆزلىيمەلە

اوره يىملە اوخودوم گۈزلىنى

سەنىن

سنسىز دونيام دارىخىر

قارابالىقدا

ال لرىمەن

دويورسان توخوندوق لارىما

گۈزلىيم سەن

آسىلىي سان بىر سەن دئىه گلە

سى يولارىما

اوره يىم سەن

اوره يىم

ان فاغىر كېنە يىم يانى

اڭلە سوسموش

و تۈكۈلموش گۈزلىيمەن كى

دئىه نەمە رەم

اڭلە دىمە-دۇشىركى

دېننەمە رەم

نېيە بىلمىرسەن

نېيە اينامىرسان

باشلاييم ساييم درد لى آن لارين
 گوزل گون ده درده باتىب اولكە ميز
 يا كى كىملىك دن، وارلىق دان
 گوزل گون ده درده باتىب اولكە ميز

لاچىن، قوبادلى ، فيضولى
 ياديم دا قارا باغ لا جبرائىلى
 تورك لر آلاجاق اولسا بىرلى
 نجف م اوندا سئوينجه چاتىب اولكە ميز

نجف نعمتى

دالغا

خيردا اينجه آرخ ايديم
 مئشه لردن، داغلاردان
 دره لردن آخىردىم
 بىليردىم دورغون سولار
 اوز ايچىنده بوغولار
 بىليردىم دريالاردا
 دالغارlar قوجاغىندا
 خيرداجا آرخ لار اوچون
 يئنى حيات دوغولار
 نه يول اوزاقلىغى
 نه قارانلىق چوخورلار
 نه دورغونلوق هوسى
 منى يولدان قويىمادى
 ايندى قارىشمىشام من
 قورتولماز دالغارا
 وارلىغىمiz چالىشماق
 يوخلوغوموز داياماق
 سوسن نواده رضى

عصير لر ياردىب، تاريخ لر يازىب
 نىچە ئالىم كارىن قېرىنى قازىب
 هر آن اولودور گورمه دىم آزىب
 يامان گون ده يامان ياتىب اولكە ميز

باش آيمەئىب اجنبى لرین سوزونە
 او سبب دن گوونىرم اونون اوزونە
 اونو پىس له يە نى خارام گوزونە
 گوزل گون ده درده چاتىب اولكە ميز

اولكە مين توپراغى بىتىرسە خار
 دونىياجا جنت دى منه ايفتىخار
 قويىماريق اينجىبىه يئنه آنا لار
 بو ساتىش دا نىيە ساتىب اولكە ميز

باشلاييم ساوالان دان هر آن اولو
 هر آن اورگى غىرت دن دولو
 قويوبون آچىلىسىن آرازىن يولو
 عصير لر بويو يول لار آچىب اولكە ميز

اونون يانىندا واردى سەندى
 اون لار قويىماز آغلايا درىندى
 آلمالىيېق توپراق لارى كند بە كند
 گوزل گون ده درده ياتىب اولكە ميز

خوجاوان خوجالى خان كىندى
 بۇ دئىپيل آلىپ اېروانى درىندى
 دوشونە نى بوغۇر بونلارين دردى
 يامان گون ده باختى آتىب اولكە ميز

آغ دره ، آغ دام ، شوشە
 زىگىلان، كلىجر الله دوشە
 باخ زامانادا ترسە ايشە
 ترسە گون ده ترسە لره چاتىب اولكە ميز

قلمىمین
الرىيمە كاچ زامان حسرت
قالاجاغىنى بىلمىرم
اما
دostaقلارين غورولو مىللرى
و سىنسىدىجى ايشكىنجه لر
جانىمى آلا بىلسە دە
آلا بىلمىچك اورىيىمدن سنى
بىرده سئوگىلى وطنى
شعر: قاسىم پناھى

قار چىچئىم
اوزگورلوك اوغرولارى
ماوى گۈزلىينىن اۇنوندە
كىلچە ووراجاق قوللارىما
بىر آخشام
اوزلەمىجىكسن
مطلق سىينىرىما ياجاقسان غورولو
باخىشلارىنى
و ساوالان مىثالى
كۆزىرەجكىسن اورىيىندە
اوزلەمىنى
بو آيرىلىق
سارالدا بىلر سئوگىمىزى بلکە
اما
قىنالما ياجاقسان منى
أولسىم دە بئله
أولوم...
توتدوغوموز يولدا
أولە بىلە جكىن مى؟
وطنinin
و گۈرمە دىين اينسانلارىن
موتولوغۇ اوچون
اورە بىن سىزلا ماشىن
بو يولدا يالتىز دئىيلم
آرتىق دار آغاچى تىترە بىر
دوشونجە مىزىدن سۈز گىندىنە
دostaقلار بىچىلدا يىير
زامانىن قولاغىندا
آزادلىق نعمە سىنى
و سىن

قىلبىمین خومار گۈزلىو سئوگىلىيسى
سىنىز نە ائدە جىيەم؟ سورما
بوتون ايشىن و گوجون ياشاماق
ولا جاق
ياشاماق
تكجه اوزون اوچون دئىيل
ائلىن ياؤانلىقسىز چاغىندا
آجي بىر سوغان
و اومودسوزلوق چاغىندا
سرت بىر قايا ولا جاقسان
يالنېز

علی پرمه ایله سؤیله شے

نظیم حیکمت‌دن، نصرت کمنلی‌دن، اوز دوغما وطنیمیزدن اوز دوغما آذربایجانیمیزدان نخبه‌نخبه شاعرلری تاپیب ایستیفاده ائله‌یک. من هوشند گعفری نین شعرلریندن ایستیفاده ائله‌میشم و آقای مهران عباسیان فوق العاده و نخبه شاعرداری یالانچی گؤزل ماهنی‌سیندا اونون شعریندن ایستیفاده ائله‌میشم. آقای صالح سجادی و آقای آرش توفیقی منیمله اولوب منه شعر وئرن گؤزل قارداش لاریمدان دیرلار، منده اوستونه موسيقی یازبرام. تازا آلبومو باشلامیشام کی بو آلبومدا اوزومند باشقا شعرلرین ان آزی یاریسى اوزوموزون ياخشی شاعیرلریمیزدن اولاجاق، چوخ احتمال ایله بیری ده نصرت کمنلی‌دن اولا. *

* پاپ یا هر موسيقى تورونده چاليشان‌لارдан کيمی اولگو توتوسونۇ؟

بیزیم آذربایجان دا پاپ موسيقى سیندن ان آزى من بیز اوكھيان گؤرمەمیشم و پاپین دوغرو معناسیندا بیز اوكھيان کی ماهنی‌لارینی خاریجی ائلکەلرە ده گؤندرە بىلک، اوخويانمیز یوخدور. من اوز سسیمله اوخويوب تقليد ائلمەدییم اوچون بیز اوكھياندان اولگو گؤتورمەمیشم. من بېرىنجى درجه ده موسيقى يازان بير شاعیرم و سونرا اوخويان، بو اوزدن امضا صاحابى اولماق من اوچون بیز مۇلەددىرىپ. بونو دا آرتىريم کى من تهران دا ياشامیشام بېرآز فارسى لهجه، ۵%-۱۰٪ وارىمدىر کى الحمدالله داها اوقدر تېرىز اوشق لاريلا اوتوروب دورموشام کى كاملا چىلخا تورك دانىشام. نه ايسه منىم پاپ موسيقى سیندە اولگو گؤتوردو يوم بیز آدام يوخدور.

* سىز جە تورك پاپ موسيقى نين يئرى آذربایجان موسيقى سیندە نئچىدىر و سىز جە آذربایجان پاپ موسيقى سى نين سورونو نەدىر؟

بیزیم آذربایجان موسيقى سیندە پاپ آدیندا بیز زاد

* لوطفن اوخوجولاريمىزا اوزونزدن قىسا بىر تانىتىم وئرەسىنىز.

من على پرمه، آنام تېرىزلى، آنام ايسه موغانلى دىر

* هاچاندان موسيقى دونياسينا آياق قويوسونۇز؟

15 ياشىمدان جىددى شكىلدە موسيقى ايشينى باشلايىب، موسيقى ايله آواز كىلاس لارينا گىتمىشىم. تقرىبا 15 اىلدىر تېراندا موسيقى بىشى ايله چالىشىرام و چوخلو فارس اوخويان لارا شعر يازمىشام. محسن چاوهوشى، فرزاد فرزىن، على عبدالمالكى، استاد ايرج و ... شعر ايله موسيقى وئرمىشىم آما اوزوم آذربایجاندا جاوان لارين آراسىندا اولان موسيقى بوشلۇغو و ان آزى منىم موسيقى سلىقىمده گۈزۈن بوشلۇق لار اوچون فقط و فقط توركىچە اوخوموشام. بو اىشىدە چالىشىپ تجرۇبىم اولوب مجوللىرى آلماغا اليم آچىق اولدوغو اوچون، بو گوجومو آنا دىلىمىن يولوندا قويماق اىستەمەمیشىم، بو اوزدن ده چوخ خوشبختلىك حىسىس ائله يېرىم. *

* نەدن پاپ موسيقى سىنى سئچىپ آذربایجانىن اصىل موسيقى لرىنده چالىشىمادىنیز؟

منجه آذربایجانىن اصىل موسيقى سىنىن نەھايىتىنى گىندىبىر، يعنى نەنچە شجريان آواز موسيقى ايرانىنى قوقتارىب، آذربایجان موسيقى سىنى عاليم قاسىم اوف كىمى بۇيۈك-بۇيۈك اوستادلار قوقتارىب لار و واقعا قالان آدام ھر نمنە گالسە بونلارين يېرىنى توتا بىلىم، منىم ده حنجرەمەن فورمو پاپا ياخىندىر. منىم خانە موسيقى كارتىمدا سنتى خواننده، اوزودە ايراتى آوازلار رەدېفىنده يازىلسا دا، بو آوازلار آذربایجان ايله آدادا فرقلىرى وار. مثلا فارس لار بيات اصفهان بىز توركىلر ايسه بيات شىيار دېئىرىك و فرق لر چوخ آزدىر. نه ايسه آذربایجانىن سنتى موسيقى سى نىن منجه گۈزلىبى سنتى قالماغىندادىر. بىز «نو آورى» آدیندا اوزوموزدن بېززادلار چىخارتساق ملت بىنمز، جاوان نسل ده چوخلو تازا موسيقى اىستەبىر و منجه نارىنجى باشماق اولماز ماهنیسى داها جاوان لاردا خاطىرە ياراتمايدىغى اوچون حىسىس ده ياراتماير. ايىدى بىز گۈن ادبىاتى ايله قابغا گىندى.

دا او حالدا یازماغا چوخ چالیشیدیم و آقای ایمان
جعفری ده او ماهنی دا گؤزل کلارنت چالماق لاری
ایله ایشین گؤزل اولماگینا کومک ائله‌دی‌لر.
* سیزجه گنج‌لرین داها چوخ آذربایجان موسیقی‌سینه
ماراق گؤسترکلری اوچون نه ایش‌لر گوره بیلریک؟

منجه موسيقىي گۈزىل اولسا جاوان لار اۇزىلرى چكىلە جىڭلەر
و زور ايلە ماراقلاندىرماق اولماز. بىز ايشيمىزى گۈزىل
گۈرمەلی يېيك. ايندى ايستەلەينلرلى نظرە آلمالى يېيق.
دئىيىبىم كىمى منىم ماهنی لارىما قولاق آسان چوخلۇ
فارس لار دا وار. على پرمەرى تانىيان لارين چوخو
ماھنی لارىما قولاق آسىب اىزلمىكىدە اصرازلى دىرلار.
و من حىس ائلەييرم اىستەدېبىم تائىرىن گۈرۈرم.
* على پر مەر ندن بىر آندا آدلىم
اولدۇ و اۋۇز گلچەيىنى نئچە گۈرۈر؟

من اۆزۈمو چوخ آدلىم حىسىس ائلەم بىررم آما
صحنە يە گلدىيىم زامانا گۈرە ياخشى قاباغا گلەمىشىم.
بو ۱۰ آى صحنە ده اولماگين دالىندا ۱۵ ايل
تجىروبە و چالىشماق وار. بىر آغاچىن يېر آتىندا
چوخلۇ كۈتۈپ اولمالى دىر. من گلەجه يە چوخ
اومودلۇيام و چوخلۇ تجىروبەر ده هله قازاناجاگام.
شبکە «شما» قويىدوغۇ ماهنی

يارىشىنidan اوخوجولاريمىزا دىه سىنىز.
۹۴-جو ايلين خردادىندا بو شبکە منىم سنه گۈرە
ماھنيدىن بىر تىكە بئولوب بو يارىشدا پايلاشمىشدى.
من اوندا خېرىم يوخ ايدى و يولداش لاردان بىرى منه
زىگ آچىپ دئىى سىن بېرىنچى سىن. من چوخ تعجوب
ائلە بىب اينامدایم. سونرا اۆزۈم باخدىم. رىقىلەرىم آقاي
خواجە اميرى، فرزاد فرزىن، عابدىنى، خراسانى و ...
ايدى. تىكە تورك ماھنی منىمكى ايدى و آقاي خواجە
اميرىنىن ۸ برابرى راي گتىردى. من او گون گۈرۈدم
آذربایجاندا نه انژى وار و نقدر بىر ياخشى ماھنینى
اوجالدا بىلر. او گوندن داها چوخ ايشيمه اومودلاندىم.
* سون سۈزۈنۈز اولدوز درگى سىنە؟

اولدوز درگى سىنە ايشىنده اوغور قازانماق
آزىزسو وارىمدىر و اولدوز كىمى پارلاق
 يولونون آردىنى گئتمەيىنى آرزو لاپىرام.

سۈپىلە شى آپاران : سالار بهنام

يۇخدور كى اينشالا باشلاناچاق من نئچە جوان لار
گۈرمۇشىم كى بىر ايش‌لر گۈرۈرلر كى اومودوم
ايش‌لریندە اوغورلو اولماق لارينادىر. نه ايسە آذربایجان
توركچىسىنин پاپ موسيقىي سىنە تازا نسل
اوخويان لارين گلمكىلر يىندىن مطممىم كى فارس لارين
لاب ياخشى لارى ايلە رقابت ائلە يەجكىل. من
آذربایجانىمىزىن موسيقىي سىنە اولان سورونو خلاقيت
و يېنىلىكلىرى ياراتماقدان قورخۇماغىمىزدا گۈرۈرم.
منىم بىر ماهنېم وار «سلام يېتىر» آدىندا، بىر هفتە
ايچىنده جاودى داداش اوف آدىندا بىر اوخويان نئچە
كلمە دېيىشىمكەلە اوخدۇدۇ. بو ايش منى چوخ سئۇيندىردى.
بىز دۆزۈپ باشقا اوخويان لارين ماهنې لارينى
اوخومامالىيېق، بىزيم چوخ گوجلو ادبىيات و شاعيرلىمېز
هابئلە موسيقىچى لرىمېز وار. منىم بو ياغىش آلتىندا
سىدى سىنەن سونرا باكى و چوخلۇ بېرلەرن ايزلەنېنىم
وار. منىم تقرىبا مخاطبلىرىمېن ۲۰٪-۲۵٪ فارس دىر
و من بۇنۇ تورك دېلىنېن بىر «ابر زبان» اولماگيندا
گۈرۈرم. اصولا ابر زبان تورك، اينگىلىزجە و عربچە
كىمى دىيل لەر دېيىلىر كى چوخلۇ ملتەرە تاثير قويور.
* سیزجه هانسى شعرلىرى پاپ موسيقىي سىنە گتىرە
بىلریك؟

* سربىست شعرى ايلە پاپ موسيقىي سىنەن ايلگىسى
وارمى و بو شعرلىرى اوخوماق اولارمى؟
آذربایجان شعرىنېن بۇتون قالىبلرى پاپ
موسيقىي سىنە گلە بېلر. من اۆزۈم سربىست شعرىنېن
ذهنى فضام ايلە اوغۇن اولمادىغى اوچون بىنەمە يېب
چالىشمايرام. بىزيم پاپ موسيقىي سىنە گلەمەلى
چوخلۇ گۈزىل شعرلىمېز وار و چوخلۇ گوجلو
شاعيرلىمېز وار كى هله قدرلىنى بىلەمە يېرىك.
* هانسى دوiguلار سىزى قاراداغ زىلەسى و فيتىلەنەن
توھىنېنە قارشى اۆزۈل ماھنې قارينا گتىردى؟
من بو توھىنە قارشى ماھنې اۆز اىچىمدىن گلن
حىسىس لر اوچون اوخودوم و گرک اوخويارىدىم. بىر
آذربایجانلى هوپىتىنە اولان توخونماغا ھەنچ جورە
دایانماز. من او ماهنېنى ۶ ساعات چالىشماقدان
سونرا حاضىرلايىب كانالىمدا پايلاشدىم. ايندى
نئچە مىليون آدام او ماهنېنى اشىيدىبىلر. من بو
ماھنيدا اۆز آدىمى دئمەدىم، چونكۇ بو ماھنېنېن
بۇتون آذربایجانىن سىسى اولدوغونو اينانيردىم.
قاراداغ زىلەسى نىن جريانىندا فقط دئىه بىلرم كى من
اينسانام و اينسان لارين مخصوصا وطنداش لارىمېن
او حالىنا دۆزە بىلەمە يېرىدىم. فلک ائوين يېخىلىسىن
ماھنېسىنى يازماق منه چوخ چتىن اولسايدى

ناغاج

مورد توجه آهنگسازان قرار بگیرد و با در نظر گرفتن ویژگی خاص آن، آثار مخصوص برای آن نوشته شود. نهایتاً یادآوری میکنیم که ناغاج، بر اساس دلایل علمی مناسب با نیازهای دوران معاصر ساخته شده است. در ارکستر و گروه موسیقی آلت‌های مردمی به صدای مخصوص به خود این آلت تازه ساخت نیاز هست و معتقدیم که امکانات نوازندگی این آلت برخی از خلاههای موجود در این زمینه را پر خواهد کرد. ناغاج را در آلت شناسی موسیقی ایران، بعنوان اولین گام موقوفیت آمیز میتوان حساب کرد. هیچ شکی وجود ندارد که آلت موسیقی تازه ایجاد شده ناغاج در حیات موسیقی کشور موج جدیدی ایجاد خواهد کرد. با توجه به مطالب گفته شده، آرزو میکنیم که این آلت بزودی در برنامه های آموزشی داخل گردیده و بشکل گسترده ای در اجرای موسیقی فولکلور، همچنین آنسامبل و ارکستر های آلت‌های مردمی مورد استفاده قرار گیرد. (اردیبهشت ۱۳۹۵ بهزاد جوست)

کلمه «ناغاج»، برگرفته از کلمات «ناغارا» و «آجاج» است. در این نامگذاری سایر آلت‌های مشابه مورد استفاده در دیگر نقاط جهان نیز نقش اساسی داشته اند. ناغاج دارای یک سری ویژگی های برتر است؛ به عنوان مثال این آلت قادر است به مدت طولانی کوک خود را ثابت نگه دارد و هم چنین در صدای ای با تن بالا قابلیت اجرای ریتم های مختلف را دارد، وزن کلی آلت نیز سبک است، بنابراین نوازندگان زن نیز میتوانند از آن استفاده کنند. در زمان حاضر که شاهد علمی شدن بسیاری از مطالعات هستیم، نیاز به آموزش علمی این ساز و اجرای حرفة ای آن احساس می‌شود. اگرچه در نگاه اول به ساز معاصر ناغارا شبیه است ولی تفاوت های عده ای بین این دو ساز وجود دارد. برای مثال، همان طوری که میدانیم، منبع صدای ناغارا پوست میباشد و به گروه آلت‌های ضربی ممبرانوفون متعلق است، در حالی که در ساخت ناغاج، از هیچ مواد پوستی استفاده نشده است و منبع صدا، مواد چوبی است که پرس شده اند. ولی این نوع آلتها ایدئوفون، یعنی آلت موسیقی مخصوص به خود محسوب میگردند. یعنی در نوختن این آلات، منبع صدا از دیگر گروه های مربوط به پوست (ممبرانوفون) و یا تار (زهی) و یا نفس (خوردوфон) استفاده نمیشود. ناغاج از لحظه زیبایی نیز تائیر خوبی میگذارد. بدین ترتیب که اور نامن های (نقوش) ملی چون (بوتا) بر روی آن، زیبایی خاصی به آلت می بخشند. به نظر من این آلت موسیقی ابتداء باید در مدارس موسیقی، بعداً در کالج ها و مراکز آموزشی تدریس شوند. در آموزش های ابتدایی میتوان از تمرینات ناغارا استفاده کرد. ولی در آینده برای این آلت جزو های ویژه ای لازم است. ناغاج باید

قارتال فیقورو
(qartal fiquru)

دؤرە الى (dörə eli)

پاپاق الى (papaq eli)

لازم به ذکر است که این پوزیشن ها در واقع الفبای این هنر می باشد، حرکات در نقش کلمات و کاروگرافی ها در نقش متون عمل می کنند. همان گونه که تفکیک و طبقه بندی موسیقی در اولین وهله از دسته بندی ریتم موجود در موسیقی شروع می شود، رقص نیز از این قاعده مستثنی نیست؛ یعنی یکی از ابتدائی ترین صورت های کلی طبقه بندی انواع رقص، بسته به نوع ریتم است. از اینرو به معارفه و تقدیم چند حرکت و فیگور به همراه معانی آن از فاز های ۸/۶، ۱۶/۶ و ۴/۴ یا ۴/۲ می پردازیم.

رقص چیست؟

این واژه، یکی از جنبال برانگیز ترین لغات طول تاریخ بشیریت است. چنان که برخی مذاهب آن را مقدس و برخی دیگر دروازه جهنم تلقی کرده اند. اما از لحاظ اتیمولوژی، این واژه معانی متفاوتی پیدا می کند. دهخدا، در لغت نامه خود، این واژه را عربی انگاشته و در معانی آن: پویه دویدن، جنبیدن، درخشیدن سراب، جوشیدن می، مست کردن، بازی کردن و... آورده است. گروهی دیگر بر معتقدند که این کلمه دارای ساختاری لاتینی از کلمه Reacsia/Reaction/ Re+Atio می باشد. اما اگر بخواهیم برای این واژه، تعریفی ساده ارائه دهیم، می توانیم آن را هنر دریافت احساس موسیقی و القای آن در چهار چوب حرکات انسانی، همچون حرکات اعصابی بدن، چهره و برقاری ارتباط با مخاطب از همین طریق دانست. تاریخچه ای رقص آذربایجانی مبدأ مشخص و دقیقی برای این مهم در دسترس نیست. لیک همانطور که موسیقی و تمدن آذربایجانی حداقل قدمتی ۷۰۰۰ ساله دارد، گمان می‌رود که این تاریخ در مورد رقص نیز صادق باشد. چنان که نقش و نگارهای در کتیبه های تاریخی، مخصوصاً کتیبه سنگی قوبوستان (Qobustan) به حالت حکاکی هایی از رقص های دسته جمعی برای مراسم شکار، منور نظامی، جمع آوری هیزم (شله قوی شله قوی řełeqoy) عبادت، نشان دادن اتحاد و ... موجود است. رقص کلاسیک آذربایجانی، یا حرکات موزون فولکلوریک، از ۹ پوزیشن پایی کلاسیک به همراه ۳ پوزیشن اصلی دست و سایر حرکات دست که «بزک» Bezək نامیده می‌شود، تشکیل شده است. به هنگام اجرای این حرکات سینه صاف، سر بالا، شانه ها به طرفین کشیده و بطور کلی باید قامت استوار و صلب باشد؛ که ریشه در غرور ملی و شخصیت جمعی ملت آذربایجان و بطور تعمیم یافته منطقه قفقاز دارد.

۲- بیر لیک اوبرازی(birlik obrazi): نمودار اتحاد و پیوستگی است. در این حرکت افراد با ایستادن در صف و گرفتن دست هم دیگر به شکل زنجیره ای ناگسستنی در صدد بیان جمله معرف "یکی برای همه، همه برای یکی" هستند.

۳- داغ اوبرازی یا یال فلسفه سی (Dağ obrazi ya yal felsefesi):

نمود ایستادگی و مقاومت است. چیدمان آن به صورتی است که افراد برای القا و تجسم ذهنی از کوه از کوتاه به بلند می ایستند.

چند حرکت از ۶/۱۶ بزم و رزم لازم به ذکر است ریتم ۱۶/۶ که طالب سرعت و چابکی ایفا کننده است، به اشتباه به لزگینگا یا لزگی معروف شده است؛ حال اینکه لزگینگا نام منطقه ای در فقفار است که ساکنان آن لزگی نامیده می شوند و رقص محلی آن ها، لزگینگا است و در همین فاز ریتم قرار دارد.

(۱) کمان حرکتی(keman hərəkəti): حرکتی رزمی که نمادی از کمانگیری می باشد.

(۲) آت پیریشی(At yerişisi): برگفته از بیرون و تمدن اسپ است که نمادی از سوارکاری و رژه بر روی اسب می باشد و مهارت فردی و جمعی این ملت را نشان می دهد.

(۳) بوراقان(Buraqan): این حرکت برگفته از حرکت وضعی گردباد (Torngdo) می باشد، که نیازی به تمرین شخصی بسیار دارد و نشان از چابکی و ویرانگر بودن این ملت به هنگام رزم است.

صیانت، نگهداری و انتقال اندوخته ها و میراث تاریخی، وظیفه هر ملتی است که باید در انجام آن کوشای باشد. باشد که قطره ای باشیم در این اقیانوس عظیم تا در برابر ناملایمات پایداری کنیم.

تهیه و تنظیم: آیدین حسین زاده-پولاد سرپیرائی
برگفته از آرشیو گروه وولکان

تذکر: به گفته علی بابا عبدالله یف (Abdullahayev) بنیان گزار رقص حرفة ای و آکادمیک آذربایجانی، حرکات موجود در این هنر را نمی توان به طور صریح نامگذاری نمود و نام هایی که امروزه در بین مردم و هنرمندان رایج است، از طریق تشبیه به پدیده های دیگری همچون حرکات حیوانات، حالات خاص انسانی، جنبش و صلابت و سکون طبیعت و ... به دست آمده است.

حرکات نام بده شده مخصوص ورود و خروج ایفاگران به میدان هنرمنایی و خیر مقدم گویی و ارتباط با جمع مخاطبان است:

چند حرکت از ۸/۶ که اکثرا در بزم مورد استفاده قرار می گیرند: ۱- میلی پیریش (Milli yeriş): از حرکات و اصول اولیه و مبنا می باشد. این حرکت نمود راست قامتی و سربلندی ملتی است که علی الرغم فراز و نشیب هایی که در راهش قرار دارد، از استواری و اعتقادات خوبیش عقب نشینی نمی کند. هم چنین به دلیل مصرف انرژی زیاد و طاقت فرسا بودن، این حرکت، نمود رئوفت و نرمی است و این امر نمود مردمی صبور و تودار می باشد.

۲- گول بیچمه(Gül biçmə): از سری حرکاتی است که ارتباط بین عاشق و معشوق را نشان می دهد بطوریکه عاشق با دادن گل، معشوق را تکریم می نماید و طبیعت را سرچشمہ عشق خویش قرار می دهد.

۳- چیرانی(Ceyrani): حرکتی بزمی است، برگرفته از خرامیدن آهو و نمود شاهی و سروری در فرد است.

چند حرکت و فیگور از فاز ریتم ۲/۴ یا ۴/۴ یا همان ریتم يالی(Yalli) که در بزم ، رزم و عرفان، مورد استفاده است. البته در این ریتم میتوان برخی حرکات ریتم ۸/۶ را من جمله چیرانی تعمیم داد: ۱- قوبوستان پیریشی(yeriş): برگرفته از حکاکی های موجود در کتیبه قوبوستان است و راوی، در صدد نشان دادن مراسم شکار و به جا آوردن شکرانه آن به درگاه حق و طبیعت می باشد.

بؤیوک آغا

سیحیلیسیننده هر ایکیسی فوت اولموش خانیمی و اوشاغی نین آدی اولسا دا بیله بؤیوک آغا ایل لر بویونجا یالین و یالقیز، ساچینی آغارتمیش تاریخی ماراغانین خیاوانلاریندا سرگردان گزیب اوزونه یاشادی. بؤیوک آغا خالقین شنلیکلارینده تارینین زیل سسی ایله ایشتبراك اندیب همئشه محفیل لری میضرابی نین گوجوله قیزشدریمایی باشاراردی. دئیبلن لره گؤره بیر گون اورتا یاشلیغیندا نعچه گون بؤیوک یوخاری چیخیر. قاییتیدقدا اهینیندە کی قارا کؤپنک هامینی فیکیره دالدیریر. او نعچه ایل تار چالمایی بیراخیر. کیمسه ایله دانیشماییر، اوزونو دلی لر سایاغی خیاوانلار تاپشیریر. بو آرادا نه یاخشی کی ماراغالی یؤتنمن جناب علیرضا انصاری نین اوزنی ایله بؤیوک آغا حاقدا بیر بلگه سل فیلم چکیلیری. ۱۳۷۲- ده بولگه سل یانلادیدندا سونرا بیر چوخارلار بؤیوک آغانی تانیمایا باشلایرلار. آنچاق داهما اوچاغدا اونا اوننمی اولمایان تکجه نسنه تانینماق ایدی. بلگه سلین آدی "زخمه بر زخم" اولدوغو اوزو بیر چوخ مسئله نی آیدینلاشدیریر. ایللرجه دوداغی آلتدا بیداهه تصنیفرلری زیزمیمه ائدن بؤیوک آغانی ماراغانین دمیربولو آدلی خیاوانیندا بیر اسکی حمامین اونوندە تاپماق اولاردى. بئلینین بوکولموش، اوزونون قیریشمش دورومو اونون فله یین هانسى درجه ده سیخینتیلارینا قاتلامشیش اولدوغونو گؤستیریدیر. آنچاق قیریشمش اللرینه میضرابی آلیب یانیق سینه سینه تارینی باسان چاغدا کیمسه بو ایکی سئوگیلی نی بیر بیریسیندن آیریلتیمايا جان آتمایی بیله اوزونو ایقنان اندە بیلمزدیر. تارین اینجه تعل لری سانکى بؤیوگون اورهی نین آلیشمشیلیغی نین سسی نی باغیرماقایدیر. او تاری دئیبل، تار اونو دینله ندیردی. بو اوزدن هر اشییدنن کۈورلتەمک يولونو راحاتلىقلا باشارا بیلیردی. نوتا بیلمەن اوممى لر کیمی چالان بؤیوک، هر هانسى موسیقى آلتى سینه سینه دایاسايدى اوندان مؤجۇزۇ بیر سس چىخارتماي باشاراردی. ۸۰ یاشیندا بو فانی دونيانى ترك ائدن اینسان، ۱۰ یاشیندان چالماقلار مشغۇل اولان بؤیوک آغا، سانکى تارى باغرىنا باساندا تارلا بېرگە اولوردو. هردن حزین سس ایله ده بیداهه تصنیفلر دئیه ردى. اوشاغى و قادرینى نین ھىجریندە دلى اولوب چۈل لرە دوشن بؤیوک آغا، بیر سیرا داياز دوشونجەلی، اوستاد

ماراغادا بير کىشى وار ایدى؛ آدی بؤیوک آغا يادى... اينسان وارليغى نين چىشىدىلى بويوتلارينا باخاراق اينسانين ايج و ديش دوزەنинه قورولوش باغيشلايان، سەھمانا سالان ھم ده اونون روحونا ام وئرن نسنه نين قوشقوسوز دئمك اولار موسيقى دير. موسيقى دوغادان آلينميس بير واراولوشچول نسنه اولاراق تکجه ايدراك گوجونه يىيە اولان انسانى دئيبل، بلکى بوتون كايياناتى اوز ايجىننە قاپسياراراق هامىسينا حضور، آخىملى لىق، ھم ده دئمك اولار ياشام بخش اندىرى. بىۋى تپلولاملا ايله مدرن تپلولارىن چىشىدىلىيگى اونلارين تىكتىنلۈزى دونياسيندان بارىنماقلارى ايله دئيل موسيقى كىمى روح سال وارلىقلارا اونم وئرمىكلرى ايله اؤلچولر. بير ياندان آراشىرىمالارين سونجۇنون معىين لشىرىدىيگىنە گؤره موسيقى زامان سورەجىنده تپلولومون اوزل قاتلاريندا بير سىرا آيدىن ندن لردن دولايى گىت گىدە ئۆزل اينسانلار، دوشونجەلر و قاتمان اوھىلرینە حصر اولوب، اولماقدادىر. دوغرودور گىتل اولاراق موسيقى سىز ياشاماق آنلامسىزدىر آنچاق موسيقى دن هانسى درجه ده بارىنماق اينسانلارين باشايىشلارينا كىيفىت باغيشلايير. بو آرادا گۈزل آذربايجانيميزين دينج شهرلارىندن بىرىسى اولان ماراغادا اوزونه گؤره اوزل بير حنكايەسى اولان رحمتلى بؤیوک آغدان سۆز آچماق اىستە يېرىك. آخر اونسوزدا، موسيقى دن دانىشىرساق ايه، اىستر اىستەمز موسيقى دونياسيندان دوزگون ائتكىلەندىيگى اوچون، {دونيا و ما فيها}نى بير بىزىن قىراغى سانان بؤیوک آغانىن آدی اولدوز كىمى ايشيق ساچاجاچاق دير. كىملىك بلگەسیننە آدی بىوك شكورزاده ثبت اولسا دا، خالق اونو بؤیوک آغا آدی ايله تانىرىدىلار، ۱۳۱۲ گونش ايلى ماراغادا دونيامىزا گلىشى ايله موسيقى باغيشلايان بؤیوک آغا، دئمك اولار چالدىغى سازلاپن هەچ بىرىسىنى اوستاد يانىندا اوپىرنىمەميش دير؛ اوپىرندىكىلارىنى آتاسى و عمى لرىندىن ميراث اولاراق يادىگار ألمىش دير. بير آز موددت بویونجا تهران دا لطفالە مجد ايله گۈرۈشو اولوب ايرانى تارينى اوزاماندان برى چالمایا باشلايير.

اوچون گلミشىدىرلر، سانكى حلال ائت بىزى بؤيوك دىيە باغىرماق اىستەبىرىدىرلر. آنجاق داها بؤيوك گئتمىشىدى. هم ده چوخ يونگول يوك ايله كۈچچوب گئتمىشىدى. تكجه گۈرمەدىي ايش گئتمىزدىن ائنجە ساغوللاشمامىشىدى. تكجه والىغى اولان تارىنى بىلە بىزە ميراث بوراخمىشىدى. بلكى مازارلىغا گلن لرىن سون اىستەيي بؤيوگون تارىنин سىسىنى بىر داها دويماق ايدى. آنجاق بلكى تارىنى بوردا بوراخدىغى اوچون كىمسە يە ئۆزۈنە جورأت وئەبىلىمەرىدى بىر اىستەيي دىلە گتىرسىن. بؤيوك داها بىر آياق ايله گئتمىشىدى بونا دا قاتالاشماقىدان سووايى بىر چىخىش يولو قالمامىشىدىر داها.

روحو شاد، مزارى ايشيقلا دولو اولسون.

يازان: حامىد مورسلى

بارىشماز دئمىشكىن دووار آداملارين طريفىندىن دلى آدلاندىرىلىسايدى دا، او بو جماعتين سفاهتىنى سايمازدان ياشىنە مشغول اولادرى. حكيم عمر خيامين روپاىلىرىنى ئىنلىكىن اوستونە دؤيدورموش اولدوغو اوچون بلكى ده هئچ نەيىن اۇنمى اولمادىغىنى بلكى خيامين ياشام فلسفةسىندىن بورج آلمىش ايدى. «خىام اگر زىدە مستى خوش باش» دۇنيا گۈزۈنده بىر سامان قدر دېرىسىز ايدى. تاى با تاى شېپىتلر گىيىب جورابىلارىنى شالوارىنىن اوستونە سالاردى، كوتۇنو دا يانقىلىجى اولاققىچىنىن دەرىپارى، هەردىن دەمىرىيولو خىاوانىندا، هەردىن هەتل درىا قاباغىندا، هەردىن دە چاى قىراڭىندا يا دا فرهنگ عاكىس خاناسىنىن اۇنۇندا گون كىچىرىدىرى. ایرانى موسىقىنىن رەيىلارى، ائلهجه آذربايچان موسىقىسىنىن موغاماتىنى دوزگۇن بىلىرىدى. عىن حالدا بو بىلمەيىنى ده اۇزۇنە فخر بىلىرىدى. يادىمدا دىير ماراغادا كونسېرتىنده كوتۇنو يېرە سەرېب اوزەرىنinde ايلەشىب ٤٥ دىقە دورمادان تارى دىلەندىرىدى. نە ياخشى قدرنى بىلەن لرى آز دېيىل دىر. بىلەسىنى يېرىدىب ايچىرىدىب عزىزلىھە يەنى چوخىدىور. تارىنин آوازەسى اوتايلى بىر چوخ موسىقى اوستادلارىنى تكجه بؤيوك آغانى گۈرمك اوچون ماراغايَا گتىرمىش دىر، او جومەلەن عالىم قاسىيم اوف كىمى دۇنيا شۇھەرتلى شرقىن سىسى آدىلا تائىنەمىش موغام اوستادينا اىشارە ائدە بىلەرىك، ایراندان دامحمد رېشا شجرىيانىن آدىلىم مكتوبو يوخسا هوما يىنون بؤيوگو گۈرمەسى اوچون ماراغايَا گلەمىسىنى وورغۇلامقى اوЛАر. آنجاق بونلار دا بؤيوك آ GAMىزى اۋز توتدوغۇ يولۇندان چاشدىرا بىلمەدى. او دلىلىك عالىمنىن اولدوچقا ذوق آپارىرىدى. "دئمە مجۇنا دلى بلكە دە ئىليا دلى دىر؛ عشق اولان يېردى بوتون عاقىل و دانا دلى دىر"

عۇمرۇنون سون گونلارىنده بؤيرك خستەلىيىندىن آيلارجا ماراغانىن اميرالمؤمنين-نۇوا آدلى خستە خاناسىندا نظر آلتىنا آلىنىدى؛ آنجاق دئمك واختى بورا كىمى ايمىش. بؤيوك ٩٢ اينجى گونش ايلىن دى آبىنىن يېرمى سكگىزىنده دونيادان گۆز يوموب، بلكى اونلارين فيراغىندا دلى اولمۇش، اوشاغى و قادىنinya قوووشمايى باشارىدى. بؤيوك آغانىن دۇنيا دەيىشىمەسى خبرى موسىقى و اينجە صنعت سئورلر آراسىندا بىش آچىلان كىمى سىلىنىدى. بوتون اوزاقدان ياخىنidan قۇناق لار ياس تۆرەنىنده حاضىر اوللۇلار. ايل لرجە يالىزلىقلار ماراغانىن خىاوانلارىنى آدىملايان بؤيوك بوجۇن بىر چوخ اينجە صنعت سئورلىرىن ال لرى اوزەرىنnde تورپاغا تاپشىرىلىدى. ماراغانىن گلشن زەرا مازارلىغىندا هوئىمندلر بؤلۈموندە بىر حالدا تورپاغا وئىريلىدى كى، اوگۇن اورادا آدام ئىندىن اينه سالمايا يېر يوخىدىور، سانكى هامى ويداعلاشماق

آذربایجان، موسیقی و حاکمیت فرهنگ

قرار گرفته و به شخصیت افرادی که در فضای واحد فرهنگی زندگی می‌کنند، شکل می‌دهند. تأیید پیوستگی فرد و فرهنگش این نظریه را به صورت خالصه در آورده و می‌گوید: «فرد و جامعه‌اش مقدمه و نتیجه یکدیگرند: هر فرد در یک زمان هم خالق جامعه است و هم مشخص‌ترین محصول جامعه» پس شخصیت انسان جلوه‌ای از محیط اجتماعی و فرهنگی خویش می‌باشد که در درون وی تعییه شده است. چنانچه ذکر شد جوامع بشری در مسیر زندگی خودشان، فرهنگشان را متناسب با شیوه زندگی، روابط تولیدی، نوع مبارزه و دیگر عوامل اجتماعی شکل داده و فعالیت‌های هنری‌شان را در چهارچوب شرایط و ضوابط اجتماعی-فرهنگی که در طول تاریخ بدست آورده‌اند، انجام می‌هند. موسیقی آذربایجان هم از این قاعده مستثنی نیست و کلیه گونه‌های موسیقی آذربایجان (۱-موسیقی ملی، ۲- ملی- حرفه‌ای، ۳- شفاهی- حرفه‌ای) براساس نیازهای اجتماعی و انسانی از درون مجموعه هنر شفاهی کهنه این ملت جنبه‌های متعالی تری یافته است. موسیقی آذربایجان همانند دیگر موسیقی‌های شرق مبتنی بر سنتهای شفاهی است و در سایه تأثیر فولکلور آذربایجان شکل مخصوص به خود یافته است پس با استفاده بر این اساس که عمدت‌ترین خصوصیت فولکلور همگانی بودن آن است می‌توان گفت که موسیقی فولکلور توسط همگان خلق شد، بدست مردمی که متعلق به این حوزه فرهنگی هستند، فرم یافته و از نقطه نظر مضمون و ایده به نمونه عالی هنر تبدیل شده است. موسیقی آذربایجان با بهره‌گیری از تحریبه و علم موسیقی غرب و با حفظ هویت آذربایجانی به عالی‌ترین درجه هنری خود رسیده است. آنچه که در مقابل این تکامل رنگ باخته، هویت اکثریت صاحبان این موسیقی است در واقع بیگانگی که مردم آذربایجان ساکن در ایران با موسیقی آذربایجان دارند در نتیجه تأثیر فرهنگی می‌باشد که بر حوزه سیاسی ایران حاکم است. شواهد تاریخی بیانگر آن است که ایران در طول ۵ هزار سال گذشته، هیچگاه مسکن قوم واحدی نبود و حتی تنوع اقوام در شرایط فعلی آن نیز بارز است و هر یک از اقوام دارای هویت فرهنگی خاصی می‌باشند. فردای جانرت در کتاب ارتباط میان فرهنگی در مورد هویت فرهنگی می‌نویسد: هرگاه اعضای یک جمعیت به طور آگاهانه خود را در یک گروه، بدانند که در سلوک با یکدیگر از یک نظام مشترک، معنی و هنجار برخوردارند

جوامع ابتدایی بیشتر از دورانی که به اختراع بزرگ خط و کنایت توفیق یابند، راههایی را برای ثبت و انتقال فعالیتهای اجتماعی و ذهنی خود جستجو کردند. این جستجو که بازتاب شناخت انسان از امور اجتماعی بود منجر به کشف شگردهایی شد که آنان را قادر ساخت بخش‌های وسیع و اساسی در تاریخ، فرهنگ و هنر خود را در قالب‌های معین و تعیین شده‌ای ریخته و به حفظ آنها پردازند. هر قبیله و طایفه به فراخور طبیعت و محیط زندگی، شیوه معيشت و روابط تولیدی و نوع مبارزه و جدال جهت ادامه بقاء خود به اندیشه پرداخت و به کشف روش‌هایی نایل آمد این روشها محصول اندیشه و تجربه‌ای بود که گاه به بهای بسیار گرانی به دست آمد چگونگی یافتن روش‌هایی که بتواند به حفظ و بقای تجارب گذشته منجر شود، خود به بروز اندیشه و مبارزه‌ای جدید منجر شد. به غیر از پیدا کردن چارچوبهای عرفی جهت تضمین و حفظ دستاوردها و تجارب گذشته، متعاقباً راهکارهای شفاهی متفاوتی برای بقا این باورها پدیدار شد که موسیقی، یکی از برجسته‌ترین این اشکال است. موسیقی به منزله‌ی جزئی از فرهنگ هر جامعه، بر طبق سلایق فرهنگی آن جامعه توسعه می‌یابد و به بخش نمایان و گویای آن فرهنگ مبدل می‌شود. بنابراین آنچه که علم و مبانی نظری موسیقی هر قوم را به شکل خاص در می‌آورد جراینهای فرهنگی و حرکتهای اجتماعی می‌باشد که در تاریخ آن قوم روی داده است. این هنر که از آن‌وosh طبیعت برخاسته و در آن صیق خورده، همواره یکپارچگی خود را با جامعه نمایش داده و با تحول جامعه شکل هماهنگی یافته است همانند دیگر هنرها به مثاله آیننه‌ای برای فرهنگی که حاکم بر اوست بوده و بدین ترتیب با رنگی که از فرهنگش به خود گرفته، رها از مرزهای حکومتی- سیاسی ابرازگر کیفیت فرهنگ منطقه شده است. موسیقی به عنوان شاخه‌ای از فرهنگ، اصل قوم پرستی فرهنگی را در نهاد خود جای داده است. موسیقی و به طور کلی هنر همانند دیگر مفاهیم انتزاعی و غیرعنی متعلق به فرهنگ در ذهنیت انسان

که در این شرایط نامی رسمی و اصیل پیدا کرده طبعاً موسیقی‌ای می‌باشد که فرهنگ حاکم دارد موسیقی فرهنگی که در اجتماعی طبقاتی به صورت فرهنگ محکوم ظاهر می‌شود نامی محکوموار بخود می‌گیرد. عدم پخش موسیقی آذربایجانی در رادیو و تلویزیون ایران به شایستگی آنچه که هست، کیفیت پایین آموزشگاههای موجود، نبود کنسرتهای کافی و غیرمتمرکز، بطور کلی اوضاع فعلی ارتباط مردم آذربایجان ساکن در ایران با موسیقی‌شان که نتیجه عدم توجه به سرمایه فرهنگی این قوم می‌باشد، موجب کاهش یا قطع ارتباط ذهنی مردم آذربایجان با بخشی از فرهنگشان و ناگاهی از جایگاه موسیقی آذربایجان در مقایسه با موسیقی شرق شده است این شرایط زمینه را برای فرهنگ‌پذیری و در درون آن موسیقی‌پذیری قوم‌های دیگر مهیا می‌کند. موسیقی زایدۀ ترکیب اصوات است، پس انتقال این هنر به صاحبانشان مستلزم وجود وسیله ارتباطی است که قادر به پخش صوت باشد این عملی است جدا از حیطه فعالیت نشریه‌ها، در صورت که تلویزیون و رادیو فرهنگ همه اقوام را به رسمیت نشناشند و در زیر لوای این تفکر موسیقی آنها را در برنامه‌های پخش خود نگنجانند، وجود نشریه موسیقی اقلیت‌های قومی بیشتر نقشی دموکراتیک‌نما برای ادامه دادن حاکمیت فرهنگی پیدا می‌کند تا نقش فرهنگی. برای آن کسانی که جامعه اطلاعاتی را به عنوان ابزار یکسان‌سازی افراد می‌پندازند دانستن این نکته ضروری است که جامعه اطلاعاتی بیش از هر جامعه‌ای، جامعه‌ای فرهنگی است یکی از ویژگی‌های این جامعه افزایش رو به رشد آگاهی‌های قومی‌فرهنگی بعنوان بخشی از هشیاری اطلاعاتی جهانیان است تا اینکه موجب تقویت نیروهای گریز شود اما شرایط کنونی در ایران نشانگر آن است که جامعه اطلاعاتی در این سرزمین رسالت خود را فراموش کرده است. بواسطه جامعه اطلاعاتی بسط موسیقی و دیگر عناصر فرهنگ حاکم در مناطق قومی باعث شده که قومیت‌ها در انتخابی اجباری مجبور به شنیدن و دیدن موسیقی و رفتار دیگران شوند. موسیقی آذربایجان در سایه توجّهی که جمهوری آذربایجان در سطح دولتی به این هنر (به عنوان بخشی از فرهنگ ملت‌ش) نشان می‌دهد شکل تکامل یافته خود را حفظ کرده است پس آنچه که تحت تأثیر حاکمیت فرهنگی تخریب می‌پیشود ما هستیم نه موسیقی‌مان. در شرایطی که ما هستیم هیچگاه موسیقی‌مان را باز نخواهیم یافت، مگر اینکه موسیقی

دارای هویت فرهنگی مشترک می‌باشند در واقع احساس هویت ترکیبی است از همسانی‌ها و ???؟ (جانرت) به عنوان مثال ذهنیتی که یک آذربایجانی ساکن در ایران از موسیقی دارد با ذهنیت یک عرب ساکن در برخورد با موسیقی متمایز است یک فارس ایرانی هم در برخورد با موسیقی قوم دیگر همین تفاوت را احساس خواهد کرد. این همان احساس هویت است که در روح افراد هر قوم تعییه شده است، حوزه فرهنگی که افراد در آن احساس همسانی می‌کنند، محدوده‌ای جدا از مرزهای سیاسی - حکومتی است و شاید امتداد این حوزه تا درون کشور و یا کشورهای دیگر ادامه یابد. موسیقی آذربایجانی به عنوان بخشی از هویت فرهنگی ملت آذربایجان متعلق به افرادی است که در حوزه این فرهنگ زندگی می‌کنند محدوده‌ای که هم تمام مناطق آذربایجانی زبان ایران و هم جمهوری آذربایجانی را در بر می‌گیرد. روز موسیقی که به مناسبت ۱۷ سپتامبر مصادف با روز تولد بزرگ مرد آذربایجانی (اوئزبیر حاجی بیگ اف) نامگذاری شده، تنها متعلق به جمهوری آذربایجان نیست بلکه به همه آذربایجانی‌ها تعلق دارد. چون که فولکلور و سنت‌های شفاهی که اساس موسیقی آذربایجان است که هیچگاه نمی‌توان محصور در مرزهای سیاسی دانست، این سخن هیچگونه تهدیدی نسبت به هویت ملی و یا تماییت ارضی ایران نیست زیرا که شکل‌گیری هویت ملی در گروی نفی هویت فرهنگی قومیت‌های ساکن در ایران نمی‌باشد. حاکمیت عدالت نسبت به قومیت‌های از طرف قدرت مرکزی شرط اصلی حفظ هویت ملی است و شناساندن موسیقی قومیت‌ها به صاحبانشان براساس عدالت. آنچه که موسیقی آذربایجان، به طور کلی فرهنگ قومیت‌ها و در نتیجه آن هویت ملی را در همه اجزای ساختاری دچار بحران و تزلزل می‌کند نقاوی است که از هویت ملی بر صورت قوم‌داری کشیده شده و یا ایجاد نابرابری در معادلات فرهنگی نوعی استثمار درون کشوری را بوجود آورده است. در واقع منبع این استثمار قدرت است نه فرهنگ، این همان نکته‌ای است که می‌گوید هر جا تفاوت باشد، قدرت وجود دارد و این دارندگان قدرت هستند که درباره معنای تفاوت تصمیم می‌گیرند. «در ایران مشکل از آنها آغاز می‌شود که برای پاسداری از تعریض خاص از همبستگی ملی، آگاهانه یا ناگاهانه شرایط ایجاد می‌شود که سهمی از جمعیت یا موزه‌های قدرت، به ویژه قدرت مرکزی به نوعی قوم مداری دست زند» ارتباط ما و موسیقی‌مان قربانی این بینش عجین شده با استعمارگری بوده و هست. موسیقی‌ای

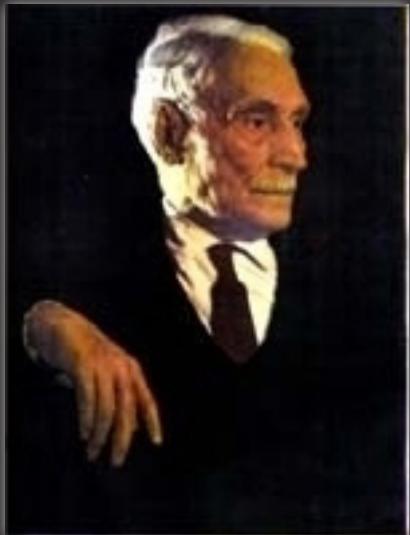
و به طور کلی «حقوق فرهنگی» قومیت‌های ساکن در ایران در سطح دولتی کاملاً پشتیبانی شود. (حقوق فرهنگی عبارتست از دسترسی همه انسانها به حق استفاده از فرآورده‌های فرهنگی و حق اشتراک در امر تولید فرهنگی) عبارت دیگر تنها مسیری که به موجب آن ما و سایر قومیت‌ها توان حفظ هویت قومی خود را در زیر چتر هویت ملی خواهیم داشت.

منابع:

- ۱ - جامعه‌شناسی- گیدنر، آنتونی
- ۲ - جامعه‌شناسی- گلامی، دکتر سیاوشی
- ۳ - ارتباط بین فرهنگها- مولنان: لاری، سماور- ریچاردای پورتر و لیزا ۱، استفانی مترجمان: دکتر غلامرضا کیانی- دکتر سیداکبر میرحسینی ناشر: انتشارات باز
- ۴ - تاریخ مذکر- رضا براهنی
- ۵ - جامعه‌شناسی موسیقی- حسن زندباف
- ۶ - موسیقی مقامی آذربایجان- رامیز زهرا ب اف مترجم: علاءالدین حسینی
- ۷ - مقاله «ضرورت توجه به مقوله ارتباط میان فرهنگی در جامعه ایران»
- ۸ - مقاله «پیشینه هنر شفاهی، نویسنده: جهانگیری- نصری- اشرفی»

جبار باعچه بان

میرزا جبار عسگرزاده معروف به جبار باعچه بان، در سال ۱۲۶۴ شمسی در منطقه قفقاز شهر ایروان متولد شد و در سال ۱۲۹۹ با حکم ریاست فرهنگ تبریز، به آن شهر مهاجرت کرد. آغاز و اوج فعالیت‌های باعچه بان - به دلیل بستر فرهنگی و علمی آذربایجان - در شهر تبریز بوده است؛ در حالی که اغلب ایده‌ها و فعالیت‌های وی، در سایر شهرهای ایران با شکست مواجه می‌شد. او با خلاقیت، نوادرشی و تکبه بر قدرت زبان ترکی، توانست در حوزه آموزش نوین به ویژه آموزش کودکان و ناشنوايان حمامسه اى بى نظير خلق کند.

بخش کوچکی از ابتکارات جبار باعچه بان:

- ۱) بنیان گزار اولین کودکستان در ایران با عنوان «باغچه اطفال»
- ۲) بنیان گزاری مدرسه ناشنوايان و به کارگیری روش شفاهی در تعلیم آنان
- ۳) اختراع سمعک شنوايی
- ۴) تأسیس جمعیت حمایت از کودکان کروال
- ۵) اولین مؤلف و ناشر کتاب کودک در ایران

